

't Hupke

Nr. 146 Herfst 2011

In dit nummer

- Uitreiking oorkonde Steenuil
- Stadsvoegelexcursie
- Huiszwaluwen
- De Wulp
- Verslag Belgische Eifel
- Het Merkske
- Vale Gieren bij Bleeke heide
- Fenologie
- Geoorde Fuut in Breda
- Natuurgebied de Vrije Kavelen
- In gesprek met Andres Scherff
- De werkgroep Polen
- De Kwartel in 2011

**Dit is uitgave nr. 146. Jaargang 42
Oplage 275 stuks.**

't Hupke is een uitgave van de West Brabantse Vogelwerkgroep en wordt 4x per jaar toegezonden aan onze leden.

Bestuur

Klaas Pruiksmā, (voorzitter a.i.)
Peter Melissen, (vicevoorzitter a.i.)
Eric van Damme, (secretaris)
Coen ter Kuile, (penningmeester)
Willem Veenhuizen, (biosecr.)
Ellie Pruiksmā, (PR & communicatie.)

Redactie

Martin van Leest
Jan Benoist
p/a Gaffelstraat 52
4835 AP Breda
redactie@westbrabantsevwg.nl

Vaste medewerkers

Raymond van Breemen
Henriette Huijgens
Piet van Iersel
Hans van der Sanden
Willem Veenhuizen
Harry van Vugt

Overname artikelen

Niets uit deze uitgave mag zonder schriftelijke toestemming van de redactie worden overgenomen.

Wijze van aanleveren

Kopij per email aanleveren als Word bestand zonder opmaak. Grafieken en tabellen en foto's apart aanleveren per email

Website

Aanvullende informatie van artikelen en activiteiten van onze vereniging vindt u op onze website.

www.westbrabantsevwg.nl

Webredactie

Ellie Pruiksmā

Volgend Hupke

Verzenddatum 1 december
Aanleveren kopij tot 1 november

Foto omslag

Kwartel
Foto: Marc Gottenbos

Foto's achterzijde

Jan Benoist

Op het moment dat ik dit schrijf is het vakantie. Veel mensen zijn vertrokken naar zonnige bestemmingen, even weg uit ons regenachtig klimaat. Ook de vogels in onze tuin lijken – na de intensieve broedperiode – van een welverdiende rustperiode te genieten.

De vogels die geen rust krijgen zijn de roofvogels en uilen die voor shows worden misbruikt. In juni organiseerde de gemeente Breda nog een roofvogel- en uilenshow onder het motto van educatie. De Vogelwerkgroep heeft hier uiteraard op gereageerd. De show is doorgegaan, maar wel in beperkte vorm. De flyers van Vogelbescherming Nederland mochten worden uitgedeeld, zodat het publiek in elk geval breed geïnformeerd werd.

De Vogelwerkgroep is tegen de manier waarop deze vogels voor publieksvermaak worden misbruikt. We ontvangen zelfs berichten dat winkeliers roofvogelshows organiseren bij de opening van hun winkel. Gelukkig protesteren steeds meer vogelwerkgroepen en toeschouwers tegen dergelijk publieksvermaak, soms met succes. Wij blijven ons in elk geval inzetten om het publiek te informeren over de negatieve kanten van roofvogel- en uilenshows.

Hollen of stilstaan is het altijd bij onderwerpen over ruimtelijke ordening. Voor we het weten is er weer een bestemmingsplan gewijzigd of worden bomen illegaal gekapt. Het bestuur moet altijd ad-hoc reageren en meestal is er dan geen tijd meer om leden te raadplegen. Om dit te voorkomen heeft het bestuur een commissie R(uimtelijke) O(rdening) ingesteld. Collega Peter Melissen trekt de kar en hij zal, afhankelijk van het onderwerp, gebied of activiteit, deskundige leden vragen hem bij te staan. Een van de nieuwe leden heeft spontaan aangeboden hierbij te helpen. Hij is deskundige op het gebied van ruimtelijke ordening.

Ondanks de zomervakantie is er dus nog volop beweging waar te nemen binnen de vereniging.

Klaas Pruiksmā

Klaas Pruiksmā, voorzitter a.i.

Peter Melissen, vice voorzitter a.i.

De WBVwg in actie tegen roofvogel- en uilenshows

Recent hebben we protest aangetekend tegen twee roofvogel- en uilenshows. De eerste stond op het programma '500 jaar Wolfselaar', georganiseerd door NME-Breda in juli. De tweede was op zondag 20 augustus tijdens de open dag van Kasteel Bouvigne.

Op onze brief aan het NME zijn we uitgenodigd voor een gesprek. Willen Veenhuizen en Klaas Pruikma hebben namens het bestuur aan dit overleg deelgenomen. Het was een levendig gesprek, waarbij over en weer de standpunten op een open wijze zijn uitgewisseld. De show is in een beperkte vorm doorgedaan en de flyer van Vogelbescherming Nederland is aan de bezoekers uitgedeeld.

Een leuk detail is nog, dat een knul van een jaar of 15 de volgende dag (zondag) op onze stand op het Bezoekerscentrum nog een aantal flyers heeft meegenomen om uit te delen. Hij bleek een fanatiek tegenstander van het houden van dergelijke shows.

De jeugd van tegenwoordig.....!

Ronduit teleurstellend was de reactie van de Brabantse Delta. Namelijk geen enkele! Niet alleen de WBVwg, maar ook BMF en IVN hebben protest aangetekend. Ook zij mochten geen reactie ontvangen.

Van Vogelbescherming Nederland horen we dat steeds meer Vogelwerkgroepen en andere betrokken organisaties protesteren tegen het geven van roofvogel- en uilenshow. De aanhouder wint!

De nieuwe website

Achter de schermen wordt hard gewerkt aan de nieuwe website. Tijdens de ledenbijeenkomst van 27 oktober zal deze op feestelijke wijze worden gelanceerd. Nadere informatie volgt zo spoedig mogelijk, maar noteer deze datum vast in uw agenda.

Excursie Tiengemeten

Het bestuur wilde graag op informele wijze nog een keer afscheid nemen van Piet van Iersel. Dat hebben we gedaan door hem een excursie aan te bieden naar het eiland Tiengemeten.

Op 21 juni, iets na 19.00 uur, zijn we met de pont overgestoken en hebben onder leiding van onze gids, Rob Burgmans, een mooie wandeling gemaakt. Ruim vijftig soorten zijn waargenomen, waaronder de Steltkluit en de Dwergstern.

Rob inventariseert de vogels op Tiengemeten al ruim 15 jaar en kent het eiland dus op z'n duimpje. Een bezoek is een aanrader, maar dan wel buiten de weekenden en het toeristenseizoen.

Klaas Pruikma

Na vette jaren komen magere jaren

De laatste tijd ging het weer redelijk goed met de natuur, de fouten uit het tijdperk van de ruilverkavelingen werden door reconstructie weer gedeeltelijk hersteld.

Men kwam tot de ontdekking dat water niet snel afgevoerd moet worden maar zo veel mogelijk ter plaatse moet blijven. Dit heeft ook extra natuur opgeleverd.

Natuurgebieden moeten met elkaar verbonden worden: de ecologische verbindingszones.

Maar de rechtse partijen geven voorrang aan de economie en worden daarbij gesteund door Henk en Ingrid die totaal geen belangstelling hebben voor natuur en milieu.

De huidige staatssecretaris van natuuraafbraak slaat wild om zich heen waardoor enorme schade aan de natuur wordt toegebracht. Het moet maar eens afgelopen zijn met linkse hobby's; het geld moet naar behartiging van belangen van bijvoorbeeld de landbouwsector, want daar zitten zijn kiezers.

"Weg met het natuurfundamentalisme!" meldde de voorzitter van LTO Nederland in de pers.

Nederland importeert zevenmaal ons landoppervlak aan veevoer, bestemd voor koeien, kippen en varkens die het op 's lands bodem weer uit mogen schijten. Het gevolg is een enorm hoog ammoniakniveau van de bodem, heel slecht voor natuurwaarden.

De staatssecretaris probeert zelfs onder eerder gesloten internationale afspraken uit te komen; het gevolg is dat Nederland een onbetrouwbare partner is geworden.

Natuurbeschermingsorganisaties moeten de tering naar de nering zetten. Maar Staatsbosbeheer is afhankelijk van de Staat en wordt heel hard getroffen door abnormaal hoge bezuinigingen: zelfs natuurgebieden moeten in de verkoop.

Ieder kabinet maakt nieuwe afspraken, maar het is nog nooit vertoond dat eerder gemaakte afspraken zo rigoureus aan de kant werden gezet.

Wat kunnen wij doen? Uiteraard steeds laten weten dat wij het niet eens zijn met het beleid.

Maar belangrijker is het draagvlak voor natuur en milieu onder de bevolking te vergroten door meer mensen daarbij te betrekken en daarvoor te interesseren.

Biemeus

Blauwe Reigers eten kreeften

Op 21 mei bracht ik een bezoek aan de Hartel in Breda (privéterrein niet toegankelijk voor wandelaars) om de uilenkasten daar te controleren. Ik bracht ook een bezoek aan de blauwe reigerkolonie en mij viel het volgende op. Onder de nesten lagen op diverse plaatsen scharen van kreeften. Om precies te zijn ging het om scharen van de Amerikaanse rode rivierkreeft (*Procambarus clarkii*). Dat is opvallend omdat reigers bijna alles verteren. Maar het zag er uit alsof de reigers de kreeften in ieder geval tevoren van hun scharen hadden ontdaan. Zo kwamen ze dus niet in de braakballen terecht. Misschien ook vielen de scharen eraf bij het aanvoeren op het nest.

Ik ben benieuwd of meer mensen dit al eens hebben geconstateerd. Maar in ieder geval blijkt nu dat deze exoot toch een natuurlijke vijand heeft.

Raymond van Breemen

Roekenkolonies in Breda 1998-2011

Al enige tientallen jaren broeden er weer Roeken in Breda. Mogelijk komt dit omdat Roeken in het buitengebied niet welkom zijn vanwege vermeende schade aan land- en tuinbouwgewassen. Hetzelfde verschijnsel zien wij bij Zwarte Kraaien en Eksters die steeds meer de stad opzoeken omdat ze daar ongestoord kunnen broeden.

De grootste kolonie zit in de tuin van het voormalige seminarie Ijpelaar, nu kunstacademie St. Joost aan de rand van de stad. Midden in de stad op het Heuvelplein zit ook een roekenkolonie. Bij het industrieterrein Steenakker is sinds enige jaren een kleine kolonie gevestigd van maximaal elf nesten, in 2011 waren er zes nesten. Na een gestage groei werd in 2006 het topjaar bereikt daarna is het aantal weer gehalveerd. De oorzaak hiervan is niet bekend.

De landelijke situatie volgens de gegevens van SOVON is vanaf 1990 (index 100) een significante toename van < 5 procent per jaar. Echter in de statistiek zien wij dat de index in 2001 op 160 staat en in 2009 op 140.

Harry van Vugt

Knobbelzwanen

In de wintermaanden worden in een groot deel van West-Brabant 300 tot maximaal 400 Knobbelzwanen geteld.

Gemiddeld is dat minder dan één Knobbelzwaan per 100 hectare: niet veel dus, maar de zwanen zitten meestal met velen bij elkaar. Dat is onder andere het geval in de Zonzeelse polder, waar jaarrond een honderdtal te vinden is, en in de Lage Vuchtpolder, waar zich een vijftigtal zwanen op grasland ophouden. De boer die eigenaar is van de weilanden in de Zonzeelse polder heeft de daar actieve jager gevraagd de vogels te verjagen door afschot. Hij doet dit met tegenzin, maar moet wel aan het verzoek voldoen als hij daar wil blijven jagen. Wel moet eerst bij de provincie Noord-Brabant een afschotvergunning worden gevraagd. Als de jager dan op de zwanen heeft geschoten vliegt de groep wel weg, maar binnen vijftien minuten zijn ze weer terug.

De man vroeg zich af waarom de zwanen in mei vertrokken zijn. Het antwoord is dat het jonge vogels zijn die nog niet broeden. In mei vertrekken ze naar buitendijkse wateren, waar ze waterplanten eten die daar dan beschikbaar zijn. Je kunt dan grote groepen zien op bijvoorbeeld het Volkerak en het IJsselmeer.

Knobbelzwaan

(Hans van der Sanden)

Harry van Vugt

Waarnemingen Slechtvalk in Breda

Het overzicht betreft een samenvoeging van losse waarnemingen plus gegevens van waarneming.nl, bijeengebracht door tientallen verschillende waarnemers. Breda centrum en Breda West liggen circa 4 km uiteen.

Breda Centrum De kerktoeren bevat voldoende geschikte nissen voor een nest. Er is enkele malen met een verrekijker gekeken maar er is nog nooit langdurig met een telescoop waargenomen. Waarnemingen die een broedpoging bevestigen kunnen daardoor gemist zijn.

2009

Van 15 maart tot en met 5 juli: tientallen waarnemingen van 1 en vijfmaal 2 Slechtvalken.

Op 6 april: 1 roepende vogel.

Op 25 april: 3 roepende vogels.

Op 3 mei werden de samen geziene exemplaren gedetermineerd als een tweedejaars mannetje en dito vrouwtje.

2010

Slechts 3 waarnemingen:

12 februari: een baltsend mannetje.

9 april: adult mannetje op de kerktoeren.

12 april: 1, mogelijk 2 roepende valken rond de kerktoeren (vermoedelijk vrouwtje gezien).

2011

Van 7 februari tot en met 30 april: 8 waarnemingen van 1 en 2 van 2 Slechtvalken.

Op 2 en 19 april: een roepend paar rond de kerktoeren.

Het betrof een adult mannetje plus een vrouwtje in onbekend kleed.

Breda West (Luchtmachtoren nabij NS-station Prinsenbeek)

Op de toren is in 2010 een nestkast geplaatst. Er verblijven soms Slechtvalken bij de kast maar er is nog niet in de kast gebroed. Dit sluit mijns inziens niet uit dat elders in de omgeving toch een broedpoging heeft plaatsgevonden.

2009

Van 22 maart tot en met 2 september: 7 waarnemingen van 1 en 1 waarneming van 2 Slechtvalken.

Op 22 maart: waren er twee roepende vogels. Het betrof een adult mannetje met een vrouwtje in onbekend kleed.

2010

Van 10 februari tot en met 25 april: 4 waarnemingen van 1 en 1 waarneming van 2 Slechtvalken.

Op 18 februari: roepende vogels. Het betrof een adult mannetje plus een vrouwtje in onbekend kleed.

2011 4 april: 1 Slechtvalk in onbekend kleed.

Harry van Vugt

Nieuwe vestiging van de Huiszwaluw in stad Breda

Op 27 juli en 1 augustus 2011 verkende ik per fiets de oude huiszwaluwgebieden in het noorden van Breda: Wisselaar en Hoge Vucht-noord, broedlocaties uit de jaren 1970, 1980 en 1990. De Huiszwaluw (*Delichon urbica*) werd toen jaarlijks geteld.

In 1984 telden we het hoogste aantal van 389 broedsels (nesten) binnen de bebouwde kom.

Het broedaantal verminderde van jaar tot jaar, tot de Huiszwaluw rond 1991 geheel uit Breda verdween.

En nu is de vogel na bijna twintig jaar terug in de stad!! Op een nieuwe locatie, een hervestiging gevonden in het noordoosten van Breda, grenzend aan de nieuwe stadswijk de Waterdonken.

Waar werden de nesten aangetroffen?

In de Adriaan Blommestraat vond ik 1 nest aan de oostzijde, in de Victor Hortastraat 1 nest aan de noordzijde en in de Cornelis Florisstraat 2 nesten, ook aan de noordzijde van een huizenblok.

Alle nesten waren gebouwd onder witte houten daklijsten.

Waarschijnlijk broedden hier vogels die zich vanuit het westen van Teteringen hier vestigden. Misschien zijn daar te weinig geschikte nestlocaties?

Geraadpleegde literatuur:

W.Veenhuizen, 1982; Populatieverloop van de Huiszwaluw (*Delichon urbica*) in de stad Breda 1971-1981, West Brabantse Vogelwerkgroep

P. van Iersel, H. van der Sanden, Agnes van der Sanden, W. Veenhuizen, 2009, Vogels houden van Breda.

Willem Veenhuizen

Zomerganzentelling 17 juli 2011

Waarom?

Zoals wellicht bekend zijn Piet van Iersel en Hans van der Sanden lid van de ledenraad van SOVON. Daar kwam tijdens de laatste bijeenkomst de wens naar voren om te weten te komen hoeveel zomerganzen er in Nederland verblijven. Hoewel dit project nog niet formeel georganiseerd is, hebben leden van onze vereniging deze zomer al geteld.

Verondersteld wordt dat er 200.000 zomerganzen aanwezig zijn, maar het is niet bekend of deze schatting juist is. Tellen werd dus aanbevolen.

De weersomstandigheden waren goed.

In de zomer hebben wij met geheel andere omstandigheden te maken dan in de winter. Het zicht wordt 's zomers beperkt door landbouwgewassen als mais en door riet in sloten.

Wij zagen op graanakkers en in het snijgras op diverse plaatsen verjagingsmiddelen staan, bijvoorbeeld wimpels aan stokken, vogelverschrikkers en knalapparaten. Er zijn echter geen ganzen in graanpercelen gezien, maar mogelijk zijn de verjagingsmiddelen vooral bedoeld om Houtduiven te weren.

Resultaat

Er werden 2318 Grauwe Ganzen, 120 Brandganzen, 553 Canadese Ganzen, 232 Parkganzen en 115 Nijlganzen waargenomen.

De aantallen zijn aan de lage kant in vergelijking met die in de winter. Dat doet vermoeden dat er in de winter Canadese Ganzen en Nijlganzen van elders in ons gebied overwinteren.

Alleen zijn er nu meer Parkganzen gezien, maar dat kan komen omdat niet iedereen deze laatste in de winter meetelt.

Dank aan de tellers

Jan Benoist, Cor en Toos Borghouts, Piet van Iersel, Martin van Leest, Arend Meeuwissen, Hans en Agnes van der Sanden, Herman Schriks, Willem Veenhuizen en Harry van Vugt.

Harry van Vugt

Erfbewoners, Fam Oostvogels

Steenultjes in de Heistraat in Rijsbergen

Het is allemaal begonnen toen we een jaar of acht geleden een Steenuiltje op de nok van de schuur zagen zitten. Een paar dagen bleef deze gevederde vriend ons gadeslaan. Toen was onze interesse gewekt. Gelukkig stond er die week in de Zundertse Bode een bericht over Steenuiltjes en de werkgroep waar we nu nog steeds jaarlijks contact mee hebben.

Ik heb toen contact opgenomen met Martin van Leest, de situatie uitgelegd. Ik vertelde dat wij het leuk zouden vinden als de Steenuiltjes bij ons in de buurt zouden blijven en vroeg wat we daarvoor moesten doen. Martin is toen bij ons gekomen met een geluidsopname en toen bleek dat het inderdaad om Steenuilen ging. Na nog wat gepraat te hebben werd afgesproken dat bij ons een uilenkast zou worden afgegeven die we in een boom konden hangen. En dan maar afwachten of ze daadwerkelijk in de kast hun intrek zouden nemen. De kast hebben we toen in een eikenboom gehangen en tot onze grote verbazing bleken ze er na een kleine twee weken al in te zitten. Wat een toeval. Het enige wat we moesten doen was de uilenkast tweemaal per jaar schoonmaken en dan maar hopen dat ze op een gegeven moment zouden gaan broeden.

Sindsdien hebben we al verschillende broedsels gehad. Een paar keer drie jongen maar de meeste keren maar twee. Wel ontzettend leuk om deze diertjes rond het erf te hebben. Vooral 's avonds en 's nachts luisteren naar de geluiden.....

De Fam. Oostvogels

(Harry van Vugt)

Dit jaar, 2011, werden we bij het ringen van de jongen blij verrast met een oorkonde, initiatief van het Brabants Landschap, en een leuke tekening van een steenuiltje met een prooi in zijn klauwen. Dit hadden we eigenlijk niet verwacht omdat bij de kastcontrole de eitjes nog niet waren uitgekomen terwijl dit volgens Martin op andere plaatsen al wel het geval was. Ik dacht toen, "dat gaat dit jaar niet goed komen."

Maar toch wel dus.

Dit was de eerste oorkonde die werd uitgereikt voor het feit dat er in vijf achtereenvolgende jaren een broedsel van hetzelfde uilenkoppel is grootgebracht. Leuk, wat zeg ik, ontzettend leuk dat we dit op en om ons erf kunnen meemaken.

Zojuist, op 21 juni 2011 om 21.15 uur, was ik buiten in de achtertuin en hoorde meteen de Steenuil van dichtbij roepen. En mijn gedachte klopte: de jongen waren uit de kast en zaten op de grond. Het was dus weer gelukt om de Steenuiltjes een thuis te geven! De jongen zullen nu binnenkort weer vertrekken om een eigen territorium te zoeken. Onze bijdrage om de steenuilenstand uit te breiden is dus weer geslaagd.

Hier genieten we van en we hopen dit nog jaren te mogen meemaken.

Familie. Oostvogels
Heistraat in Rijsbergen

Eerste oorkonde uitgereikt in West-Brabant

Aan de familie Oostvogels in Rijsbergen is op 19 mei jl. de eerste oorkonde uitgereikt die Brabants Landschap beschikbaar stelt aan erfbewoners bij wie gedurende vijf opeenvolgende jaren een Steenuil succesvol heeft gebroed. De omgeving van Rijsbergen is een van de betere steenuilgebieden in West-Brabant, er zijn in deze omgeving nog heel wat paartjes zogenaamd vrije broedgevallen die broeden in holle bomen of in oude schuurtjes. Op enkele plaatsen zijn kasten opgehangen om de 'lege' plekken op te vullen. Een van die plaatsen was bij de familie Oostvogels aan de Heistraat. Daar is in 2004 een kast geplaatst en deze was in 2007 voor het eerst bezet, daarna zijn er elk jaar juveniele Steenuilen uitgevlogen. Op deze manier probeert Brabants Landschap met hulp van veel vrijwilligers het aantal Steenuilen weer wat op te krikken. De oorkonde werd door ondergetekende uitgereikt als steenuilcoördinator van Brabants Landschap in West-Brabant.

Martin van Leest

Joyce met een juv. Steenuil (Martin van Leest)

Stadsvogelexcursie Zaartpark

Op zondagochtend 19 juni om 7.00 uur was het verzamelen bij de brug over de Aa of Weerij, nabij de Langendijk.

Het gezelschap bestond uit acht vogelaar(sters), van beginnende vogelaar tot gevorderde. Later zouden twee jongere vogelaars vanwege de kou en de dreigende regen naar huis vliegen.

Lopend ging het over het voet- en fietspad naar de vismeander.

Een opvallend hard zingende Zwartkop was duidelijk, aanwezig maar door het dichte gebladerte niet te zien. Nog een ander geluid was te horen, dat van het steentje over het ijs: de Boomklever. Deze soort komt in de stad Breda niet veel voor: circa 28 territoria (2009; Vogels houden van Breda 2002-2008).

Plots zagen we onder in het riet, langs de oever van de Aa, een paar kleine bruine vogeltjes achter elkaar aan gaan. Het waren Kleine Karekieten. Deze soort werd verder de gehele tocht niet meer gezien of gehoord vanwege het minder goede weer.

Verder zagen we een Meerkoet met jongen en een op het nest. Een Waterhoen en een Blauwe Reiger kwamen voorbij.

Een voedselzoekende huismusman was in het riet zichtbaar, zeker luizen of kleine insecten vergarend voor zijn jongen.

In de laan met de Amerikaanse eiken hoorden we de Grote Bonte Specht.

Terug over het water via de brug stonden we bijna oog in oog met de Meerkoeten. Ondertussen kregen we een bui regen, vlug schuilden we onder de bomen.

We staken over naar het noordelijke deel van het Zaartpark. Daar vooraan in de oever een grijzig bruinig eendje met twee jongen: een vrouwtje Mandarijneend. Tijdens de inventarisatie van de stad Breda (2002-2008) is deze soort niet broedend aangetroffen. Wel waren er losse waarnemingen bekend. Dit mooie exotische eendje, van huis uit voorkomend in het oosten van Azië in een moerassige en natte omgeving, broedt sinds de jaren tachtig jaarlijks in ons land. En nu dus een nieuwe soort als broedvogel in de stad!

Na het bewonderen van het voergedrag van de vele Kauwen op het gazon en in de zandbak hoorden en zagen we nog een Gaai.

Al met al zagen we 28 verschillende soorten.

Tot ziens in 2012 voor de volgende stadsvogelexcursie!

Willem Veenhuizen

Stadsvogelexcursie Koolwijkpark

Op zondagochtend 29 mei om 7.00 uur verzamelden de belangstellenden zich bij de zij-ingang van het Van Koolwijkpark, ook wel de Engelse tuin genoemd. Deze tuin is aangelegd en ontworpen in de jaren dertig.

Met zeven vogelaar(sters), van beginnende vogelaar tot gevorderde, gingen we op pad door het park langs de Molenleij en weer terug.

Het weer was redelijk: dreigend naar wat regen, matige wind.

Op de gazons van het park zijn altijd wel Merel en Houtduif te vinden. Nu zat er zelfs een Zanglijster.

Vlabbij zong een Groenling. Vink en Winterkoning. Kauwtjes waren vaak te zien bij de schoorstenen van de villa's. Mooi te zien waren de Boomkruiper, en een Gaai.

Bij de vistrap in de Molenleij naast de Mgr. Leijtenstraat, hoorden we eindelijk de Kleine Karekiet. We hadden die al eerder verwacht vanwege de fraaie rietstukken in de oever.

Verder waren er hier ondanks de dichte beplanting helaas geen bijzonderheden te vinden. Wel mooi was het twaalftal zingende, tjiplende huismus mannen op de goot van de woningen aan de Topaasstraat.

Bij terugkomst namen we nog een Grote Bonte Specht waar.

In totaal hebben we zo'n 28 verschillende soorten waargenomen.

Willem Veenhuizen.

Belevenissen in de Doenradestraat

De periode voor vogels van een territorium verwerven en daarna de jongen groot krijgen lag al weer achter ons.

De maand juli was al opvallend stil, augustus zal nog stiller zijn.

De Eksters die energiek met de nestbouw waren gestart en eieren hebben gehad, hebben het toch niet volgehouden. Soms werden wel met veel lawaai andere vogelsoorten verjaagd. Waarom ze het nest verlaten hebben is niet duidelijk.

De Turkse Tortels en de Houtduiven hebben een nest gehad in de klimop of in de hogere Leylandihaag. We vonden af en toe eischalen in de tuin, en konden zien dat het jong er goed was uitgekropen; er blijven dan wat viesjes in het ei achter.

Op het kleine beetje voer dat ik nog op de plank leg kwamen altijd meteen twee oudertortels af. Maar na enkele dagen was er een jonge vogel bij, te herkennen aan de zwartere snavel en zelfs hier en daar nog een donsveertje. Na een week kwam het jong er niet meer bij, weggejaagd door de ouders om een eigen leven op te bouwen.

Kool- en Pimpelmezen kwamen met hun jongen even drinken en voedsel vergaren en waren daarna weer vertrokken.

De Heggenmussen bleven iedere dag door de tuin scharrelen, en hebben met succes enkele jongen grootgebracht.

De Merels hebben maar één jong grootgebracht. Ze eten al de bessen van onze Lijsterbes op, terwijl die nog niet volledig rijp zijn.

De Tjiftjaf heeft erg lang gezongen, doch ik heb geen broedsel kunnen vinden.

De Staartmezen heb ik tot heden niet meer gehoord of gezien. Vink, Winterkoning en Putter hoorden we hier af en toe nog wel, evenals de Boomkruiper!

Ook was het een mooi zicht om een zevental Gierzwaluwen zien gieren langs en boven de tuin. Ze hadden een nest in enkele huizen in de naastgelegen straten.

Voor meer levendigheid is het wachten is nu op de trektijd.

Willem Veenhuizen

Alle begin is moeilijk

Eind jaren zeventig had ik m'n ware hobby gevonden: ik werd vogelaar. In de bibliotheek vond ik wat boekjes die me op weg hielpen. Daarin was te lezen dat je om te kunnen vogelen een aantal attributen nodig hebt. De belangrijkste zijn een veldgids en een verrekijker.

Afstelling en gebruik van de verrekijker

Ben je eenmaal de gelukkige bezitter van een goede verrekijker, dan is het zaak om hem zo effectief mogelijk te benutten. Begin daartoe met een juiste afstelling. Pas eerst de breedteafstand tussen de beide kijkerhelften aan, zodanig dat er één rond beeld ontstaat.

Indien je beide ogen onderling verschillen kun je daarna een correctie instellen. Op de kijker zitten twee instelringen, één voor beide ogen en één voor één oog. Sluit je oog aan de kant die apart kan worden ingesteld. Stel nu het beeld scherp voor het nog geopende oog. Doe dat met de instelring voor beide ogen. Open daarna je andere oog en stel het beeld aan die zijde scherp met behulp van de andere instelring (de reeds ingestelde scherpte voor het eerste oog wordt hierdoor niet beïnvloed). Deze correctie hoeft je maar één keer in te stellen waarna je voortaan uitsluitend de instelring voor de beide ogen hoeft te gebruiken.

Na het instellen van de kijker wordt het tijd om vogels te gaan spotten.

Scherpstelling

Mij is het vroeger vaak overkomen dat ik de kijker op een vogel richtte en daarbij uitsluitend een waas te zien kreeg (of -in het ergste geval- helemaal niets). Tegen de tijd dat ik besepte dat ik nog moest scherpstellen was de vogel alweer gevlogen. Kans gemist! Hoe kun je dit voorkomen? Zorg er voor dat je de kijker al van te voren scherp stelt. Wanneer je in open terrein verblijft (in een polder of bij het open water) dan wordt de horizon je basisinstelling (op een goede verrekijker en voor een niet-brildrager is dat de nulstand). Vrijwel iedere vogel die je in de kijker krijgt is dan al direct min of meer scherp. Uitsluitend voor die ene Graspieper op dat paaltje vlak voor je dien je nog scherp te stellen door de instelring iets tegen de klok in te draaien. Heb je deze vogel bekeken, keer dan direct terug naar de basisinstelling door wederom op de horizon scherp te stellen. Zou je dat vergeten en verschijnt er daarna op grote afstand een Rode Wouw aan de hemel, dan zou je die door je kijker volkomen over het hoofd kunnen zien, doordat de vogel als het ware "oplost" in het onscherpe beeldbereik.

Loop je door het bos, hanteer dan een afstand van circa twintig meter als basisinstelling. Door na iedere waarneming naar deze instelling terug te keren zal ook hier iedere vogel al direct min of meer scherp in beeld verschijnen, al blijft een kleine correctie soms noodzakelijk. Het scherpstellen krijgen we nu al aardig onder de knie, maar direct dient het volgende probleem zich aan: hoe krijg je die vogels überhaupt in beeld?

Het "vangen" van de vogel

Steeds wanneer je een vogel ziet en de kijker probeert te richten, dan blijkt de vogel weer van plaats veranderd te zijn. Terug naar mijn ervaring met de Koolmees: ik probeerde telkens om de kijker ongeveer goed te richten en dan door zwaaiende bewegingen de vogel in m'n beeld te vangen. Ik heb vaak staan stuntelen voordat ik uiteindelijk tot het besef kwam dat deze methode niet werkt. Na veel

oefenen had ik het door: zodra je een vogel waarneemt, dien je die strak aan te blijven kijken (zonder je hoofd te bewegen) en de kijker in één vloeiende beweging voor je ogen te plaatsen. In het begin valt dat nog niet mee. Oefen daarom eerst met een stilstaand object zoals een boom of een schoorsteen. Zodra dat lukt ga je op zoek naar kleinere onderwerpen zoals het uiteinde van een tak of een weidepaal. Wanneer je ook dat onder de knie hebt, wordt het tijd voor het echte werk. Eerst de Merel op het gazon en daarna het kleine, beweeglijke grut als mezen, Tjiftjaffen en Goudhaantjes. Het kost in het begin enige oefening, maar zodra je het kunstje eenmaal onder de knie hebt is ook het in beeld vangen van bijvoorbeeld een vliegende Boomvalk voortaan een fluitje van een cent.

Kan het scherper?

We lopen er allemaal wel eens tegenaan. Met veel moeite ben je naderbij geslopen, maar helaas blijkt dat nog net te ver om alle kenmerken goed te kunnen zien. Had je nu maar een telescoop, denk je dan bij jezelf. Wie ooit geprobeerd heeft om uit de losse hand door een telescoop te kijken weet dat dat geen succes is. Iedere beweging wordt mee uitvergroot en het lukt je niet om de vogel scherp in beeld te krijgen. Om die reden gebruikt men telescopen uitsluitend vanaf een statief. Dan is het beeld namelijk wel scherp. Datzelfde trucje werkt echter ook bij een gewone verrekijker. Die vergroot weliswaar veel minder dan een telescoop, maar ook daarbij wordt iedere beweging acht- of tienmaal uitvergroot. En, zeg nou zelf, de een heeft een vastere hand dan de ander, maar de kijker echt helemaal stil houden lukt eigenlijk niemand. Ieder beetje ondersteuning helpt daarom om het beeld scherper te maken. Tegen een boom leunen of de kijker op je fietszadel of autoportier laten rusten kan net voor dat beetje extra scherpte zorgen, waardoor je er nu wel in slaagt om die vogel in de verte juist te determineren.

Soms lukt het om het beeld nog verder te optimaliseren door voor een juiste lichtinval te kiezen. Met de zon in de rug zijn kenmerken over het algemeen beter waar te nemen dan tegen de zon inkijkend. De mogelijkheid om met de zon in de rug waar te nemen doet zich echter niet altijd voor. Probeer dan tenminste om vals invallend licht te vermijden. Sluit bij zijlicht de kleine opening tussen je oog en de kijker af met je hand en direct zie je het beeld verbeteren. Soms is het ook mogelijk om dit effect te bereiken door in de schaduw van een boom te gaan staan.

Houd tot slot de glazen schoon en krassvrij. Ook dat draagt bij aan een mooi helder beeld.

Winkel

In West-Brabant staat de Winkel bij het Vogelrevalidatiecentrum te Zundert als een van de beste adressen voor de aanschaf van een verrekijker bekend.

Er is daar een zeer breed assortiment op voorraad (in alle prijsklassen) en u wordt er zeer deskundig geadviseerd. De mogelijkheid om alle kijkers in de vogeltuin uit te proberen is ook een pluspunt. Doe dat laatste bij voorkeur op een sombere, wat grauwe dag.

John Frijters

Dit was het laatste artikel uit een reeks van drie, die over verrekijkers ging.

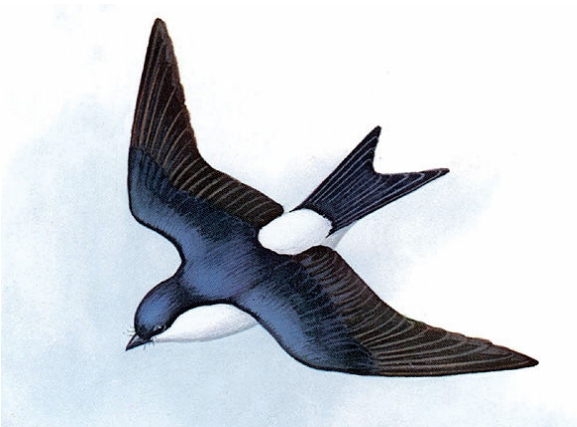

Huiszwaluweninventarisatie bebouwde kom Made en Drimmelen

Hier volgt een overzicht van de Huiszwaluwen in Made-dorp en de bebouwde kom van Drimmelen. Uit het schema wordt duidelijk dat Made vanaf 2001 een wisselend beeld laat zien in aantal nesten. Drimmelen is wat dat betreft constanter in de afgelopen vijf jaar.

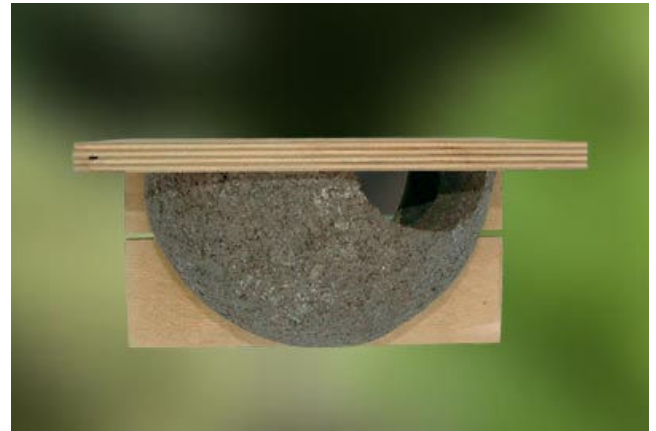
	2001	2002	2003	2004	2005	
Made	39	31	25	36	43	
Drimmelen					27	
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Made	45	38	35	26	27	
Drimmelen	30	32	34	27	29	34

Wat niet blijkt uit dit overzicht is dat het aantal locaties kleiner wordt, dat geldt dan vooral voor Made. In de omgeving van de Asterstraat zijn er slechts enkele nesten. Alle andere nesten zijn in de Nachtegaalstraat te vinden. Dat maakt de kolonie kwetsbaar. In de jaren '90 waren er ook in de Hofstedestraat en de Prinsenvolderstraat nesten te vinden. Maar die zijn verdwenen. De toename van Huiszwaluwen in 2004 kwam door de aanleg van de fietscrossbaan aan de rand van de kolonie. Die zorgde voor klei om nesten van te maken. Enkele jaren lang waren er toen wat roodbruine nesten te zien. De reden van de terugval in de laatste jaren is niet duidelijk; waarschijnlijk is het een combinatie van factoren.

In Drimmelen zijn de locaties meer verspreid. Vooral in het Fort zijn er een aantal locaties bijgekomen. Dit is te danken aan een aantal enthousiaste vogelaars die kunstnesten hebben opgehangen, met resultaat. Deze zwaluwen zijn waarschijnlijk afkomstig van de hoek Adriaan van Solmstraat waar jarenlang tien tot vijftien nesten aan één huis hingen. Toch zijn de aantallen in Drimmelen een schijntje van de aantallen in het begin van de jaren '90. Toen zijn jarenlang

aantallen van meer dan tweehonderd nesten geteld. Plotseling was dit afgelopen. Te hopen is dat de zwaluwtil binnen enkele jaren bewoond wordt.

Kunstnest

(foto's; www.wildzoekers.nl)

In Made en Drimmelen hangen veel kunstnesten voor Huiszwaluwen. Als er Huiszwaluwen in een straal van 100 meter broeden is er grote kans dat deze binnen enkele jaren bewoond worden. Misschien een leuk idee om de zwaluw meer kans te geven?

De gegevens van de Huiszwaluwen in Made en Drimmelen worden sinds dit jaar doorgegeven aan SOVON zodat er een landelijke registratie van komt.

René van Gils

Huiszwaluwen Breda e.o

Plaats	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Teteringen	62	72	61	41	53	
Effen, Rijsbergsew.287-289	15	17	18	12	14	
Rietdijk 2	2	16			0	0
Rietdijk 4			4	3	3	2
Rietdijk 4a			9	13	5	6
Rietdijk 7			6	3	3	1
Rithesetraat 279 en 303			23	26		
Rithsestraat 279					10	
Rithsestraat 303					16	
Adriaan Blommestraat						1
Van Hortastraat						1
Cornelis Florisstraat 19						2

Harry van Vugt

De Wulp, *Numenius arquata*

*De Wulp is de grootste (53-59 cm.) waadvogel in ons land en een van de meest algemeen voorkomende waadvogels. De vogel is grijsachtig, isabelkleurig bruin met donkere vlekken en een witte stuit en een naar beneden gebogen lange snavel. Arquata, in de latijnse naam, betekent gewelfd of boogvormig gekromd en refereert aan de vorm van de snavel. De onderzijde is lichter en gevlekt. De jonge vogels hebben in het najaar nog een duidelijk kortere snavel dan de oude vogels. De poten zijn lang en groengrijs van kleur. De Wulp is zelfs de grootste Europese steltloper. Vrouwijtjes zijn groter dan mannetjes. De Regenwulp, die alleen op de doortrek in voor- en najaar in ons land te zien is, is met ongeveer 41 centimeter belangrijk kleiner en heeft een gestreepte kruin. Wulpen hebben een krachtige meeuwachtige vleugelslag. In een groep vliegen ze vaak hoog in linie of een v-formatie. Het geluid van de Wulp is een helder klinkend koer-lie, krwie of kuur-liep. Het is een luide, bijzonder vloeiende zang met jodelende trillers. Op basis van kleine verschillen in verenkleed en maten wordt de Wulp in twee ondersoorten verdeeld. Bij ons in het westen is de *Numenius arquata arquata* broedvogel en in het oosten de *Numenius arquata orientalis*. De totale populatie bestaat uit ongeveer 348.000 vogels.*

Het voedsel

Wulpen eten voornamelijk wormen en geleedpotigen op de graslanden en de heidevelden, maar ook bessen van onder andere Kraaiheide staan op het menu. Buiten de broedtijd, als ze verblijven in de getijdengebieden, eten ze voornamelijk krabben, wadpieren, zeeduizendpoot, zandzager, zager en schaaldieren. Om in de getijdengebieden bij hun prooi te kunnen komen prikken (snavel half in de slappe modder) of boren (tot de snavelwortel in de slappe modder) wulpen hun snavel diep in de modder; iets wat in het binnenland veel moeilijker zal gaan. Wulpen zijn niet volledig afhankelijk van het getijdengebied. Sommige individuen zoeken voornamelijk hun voedsel op het wad, terwijl andere de gehele winter in het binnenland doorbrengen. Andere vogels zoeken bij laagwater voedsel op het wad en tijdens hoogwater foerageren ze op de binnendijkse graslanden. Uit onderzoek blijkt dat vooral mannetjes een voorkeur hebben voor het binnenland.

Waar kun je Wulpen waarnemen?

De Wulp broedt in open en overwegend vochtige gebieden van de Britse eilanden tot diep in Azië. De voornaamste overwinteringsgebieden zijn de kusten van West-Europa, de Middellandse Zee en West-Afrika. Een niet gering aantal overwintert in het binnenland. De Nederlandse broedvogels trekken weg naar Zuid-Engeland en de Atlantische kusten van Frankrijk, Spanje, Portugal en Marokko en een klein

gedeelte overwintert in ons land. Tijdens de trek en in de winter worden in ons land voornamelijk Wulpen uit Finland en Noordwest-Rusland aangetroffen.

Onze broedvogels vestigen zich in maart en april in hun broedbiotoop. De mannetjes grenzen het broedterritorium af. Fladderend stijgen ze recht omhoog op tot 20 tot 40 meter om daarna met uitgespreide vleugels weer langzaam te dalen. Terwijl ze omlaag glijden weerklinkt de jodelende roep. De Wulp lijkt storingsgevoeliger dan de Kievit of de Scholekster en mijdt de omgeving van dorpen. Kievit en Scholekster broeden dichtbij de bebouwing en de Scholekster zelfs op platte daken in steden of dorpen. Eind mei tot juli verlaten de Nederlandse broedvogels weer hun broedgebieden. Toch kan men in augustus tot oktober nog op veel plaatsen in het binnenland Wulpen zien. Het betreft hier bijna altijd doortrekkers. De oorspronkelijke broedgebieden zijn voornamelijk de duinen en de heide- en veengebieden op de zandgronden. In de Avifauna van Noord-Brabant (1967) staat dat door de heideontginningen de Wulp achteruit gaat, evenals door het begroeid raken van niet beheerde heidegebieden. Braaksma schatte het totaal aantal broedparen van de Wulp voor Noord-Brabant in 1960 op 300 tot 350 paar op de heide- en 30 tot 40 paar op cultuurgronden. Proeven wezen uit dat men met een onderschatting van 25 procent rekening moest houden. In de Atlas van de West-Brabantse broedvogels van 2007 kwam men voor Noord-Brabant op een aantal van 1230 tot 1300 paar. Sinds halverwege de jaren zeventig was een groot gedeelte van onze broedvogels omgeschakeld van het broeden in heide- en veengebieden (natuurgebieden) naar cultuurgraslanden. In het begin was het gevolg een toename van het aantal broedparen. Maar aan deze omschakeling kleven grote nadelen. De Wulp is hierdoor afhankelijk geworden van de ontwikkelingen in de Nederlandse landbouw en mede daardoor van overheidsbudgetten voor agrarisch natuurbeheer. En we weten hoe het met de Grutto en andere weidevogels gaat!

(natuurlijk.nl)

De Wulp, broedvogel en doortrekker

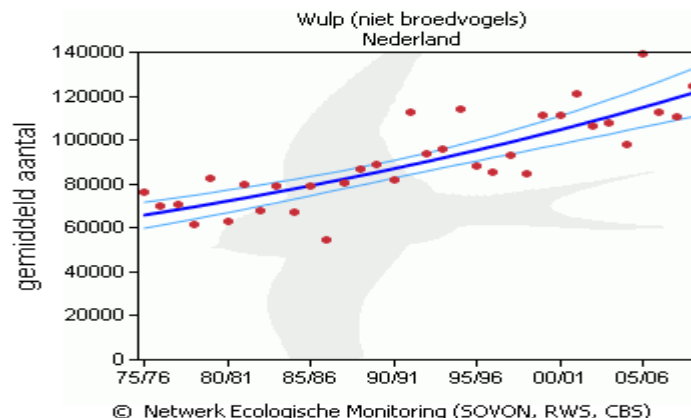
De broedperiode is vanaf eind maart tot juni, de broedduur bedraagt 27-29 dagen. De plaats van het nest, met meestal vier eieren, is vrij moeilijk te vinden voor weidevogelbeschermers. Een Wulp vliegt heel vroeg van het nest of blijft juist heel lang op het nest zitten. Door de vrijwillige weidevogelbeschermers werden in het voorjaar van 2010 in Noord-Brabant 4286 nesten van weidevogels gevonden en beschermd, waarvan 146 nesten van de Wulp. Van deze 146 nesten kwamen er 39 niet uit door onder andere

predatie. Een uitkomstpercentage van circa 72,5 procent. Ter vergelijking: in [diezelfde](#) periode werden er 3489 nesten van de Kievit gevonden. Het uitkomstpercentage hiervan was 75,49%.

Grote concentraties in het binnenland houden vaak verband met slaapplekken. Daar verblijven vaak enkele honderden vogels. Maar soms brengen duizenden wulpen samen de nacht door, zoals soms kan worden waargenomen in het Markiezaat bij Bergen op Zoom. Tijdens strenge winters verlaat een groot aantal wulpen ons land. Echter een aantal van ongeveer 100.000 blijft ook dan in het westelijke waddengebied en Zeeland overwinteren.

In totaal zijn in het archief ongeveer 1950 waarnemingen van Wulpen opgenomen, waarvan tot het jaar 2000 in totaal zo'n 350. Opvallend is dat er daarna relatief minder groepen Wulpen werden doorgegeven. Dit ligt waarschijnlijk aan de waarnemers van toen die het niet belangrijk vonden een groep van b.v. 10 Wulpen door te geven. De grootste groep die is opgenomen in het archief bestond uit 1500 vogels: Rooskensdonk 20 januari 2004. Een groep van 1000 Wulpen werd waargenomen tijdens de najaarstrek op 6 september 1983 in Weimeren bij Prinsenbeek. Andere plaatsen waar regelmatig grote groepen Wulpen worden gezien zijn de Bleeke Heide bij Chaam, Kelsdonk bij Etten-Leur en de Grote Zonzeelse Polder bij Hooge Zwaluwe. Dus als u Wulpen ziet: geef ze door of het nu om 10 vogels of om 1000 vogels gaat!.

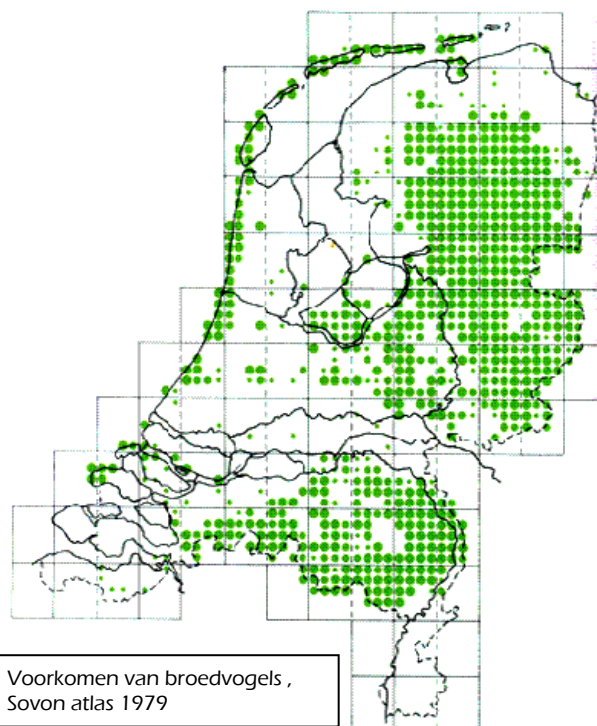

vanaf 1980: significante toename van <5% per jaar (+)
laatste 10 seizoenen: significante toename van <5% per jaar (+)

Literatuur:

Atlas van de Nederlandse Vogels. SOVON 1987
SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000
Samenwerkingsverband Westbrabantse Vogelwerkgroepen. 2007 Atlas van de West-Brabantse broedvogels
Archief West Brabantse Vogelwerkgroep.

Hans van der Sanden

Verslag van natuurweekend Oostkantons (Belgische Eifel)

Van 27 mei tot en met 30 mei verbleef ik (Martin van Leest) met Jan Benoist, Raymond van Breemen en Harry Fiolet in de Oostkantons in de Belgische Eifel.

Jan en Raymond zijn net als ik lid van de West Brabantse Vogelwerkgroep. Harry is een ervaren natuurfotograaf en publiceert onder andere in uitgaven van Brabants Landschap.

Raymond is coördinator van de Roofvogelwerkgroep van onze vereniging en beleidsmedewerker bij de gemeente Breda op het gebied van natuur. Jan heeft veel ervaring op vogelgebied en is al jaren een drijvende kracht in de West Brabantse Vogelwerkgroep. Jan en Raymond hebben de laatste jaren veel belangstelling gekregen voor vlinders. Ikzelf heb een algemene belangstelling voor de natuur en ben een ervaren vogelaar. Wij bezochten deze omgeving naar aanleiding van een lezing op de SOVONdag over Rode Wouwen in dit gebied.

Gebiedsbeschrijving

De Oostkantons worden ook wel de Belgische Eiffel genoemd. Ze vormen het Duits sprekende gedeelte van België, gelegen tegen de Duitse grens. Van noord naar zuid liggen ze globaal tussen Limburg en Luxemburg. In het noorden ligt het natuurgebied de Hoge Venen, in het oosten sluit het gebied aan op het Duitse Eifelgebirge.

Wij verbleven gedurende dit weekend in een gebied tussen de snelweg E42 en de Duitse grens. De belangrijkste steden in dit gebied zijn St. Vith en Amel. Speciaal dit gebied hadden we uitgekozen omdat dit het gebied is van de Rode Wouw. Deze vrij smalle reep van ongeveer 40 bij 5 kilometer is het meest ongerepte deel van de Oostkantons. De kleine dorpjes liggen als confetti verspreid over het heuvelachtige landschap waar sparrenbossen afgewisseld worden door

weilanden. Water in de vorm van grote en kleine beekjes bepaalt het karakter van dit gebied. De twee belangrijkste rivieren zijn de Our en de Amblève. Het gebied heeft veel weg van rustige delen van Oostenrijk, soms waan je je echt in Zuid-Tirol.

Het gehele gebied ademt een sfeer en rust die wij in onze directe omgeving eigenlijk niet meer kennen. Tijdens urenlange wandelingen kom je bijna niemand tegen, ook in de dorpjes heerst een rust die wij alleen nog kennen van een vroege zondagochtend.

De omgeving is zo ontzettend mooi dat het eigenlijk onbegrijpelijk is dat dit kleine stukje België niet is ontdekt. Dit komt waarschijnlijk ook doordat er "alleen maar" natuur is. In de directe omgeving zijn geen grote plaatsen of andere attracties waar de gemiddelde toerist zich fijn voelt. Dit is echt een gebied voor de specialist. Genieten van de natuur is hier het credo.

De bosgebieden zijn veel kleinschaliger dan in de Ardennen en meer afwisselend. De vele beekjes die in het bos ontspringen en als grotere beken door de dalen stromen, zijn altijd van groot belang geweest voor de bevolking. Grootschalige landbouw komt hier nog niet voor, alhoewel de keuterboertjes steeds minder de overhand hebben.

Bullingen - Rocherath

Het natuurreservaat van de Holzwarche ligt in Oost-België, pal tegen de Duitse grens aan. Ten noorden van de rivier de Holzwarche ligt Rocherath, ten zuiden van de rivier ligt Bullingen. De bronnen van dit riviertje liggen bij Losheimergraben op een plateau van 660 meter waar ook de Kyll en enkele bronbeken van de Our ontspringen. De Holzwarche stroomt eerst in noordelijke richting tot ongeveer bij de Enkelberger Mühle en daarna in westelijke richting verder tot het stuwmeer van Bütgenbach. Het dal van de Holzwarche werd in vroeger tijden gebruikt als hooiland. In het vroege voorjaar, tijdens het smelten van de sneeuw, leidde men het smeltwater door smalle irrigatiekanaaltjes (de zogenaamde Fluxgräben). Deze werden op regelmatige afstand afgedamd en het smeltwater, met daarin allerlei zwevende humusdeeltjes, stroomde over de weiden. Hierdoor werden de weilanden bemest. In de zomermaanden, rond eind juni, maaide men de weilanden en bracht het hooi naar de boerderijen. Daar werd het als voer voor de koeien gebruikt. In deze zogenaamde "Flüxwiesen" kreeg door dit extensieve gebruik de natuur alle kans en er ontwikkelde zich een rijke flora en fauna. Toen dit hooien rond 1950 niet meer rendabel was, verruigden de hooiweiden steeds meer. Vanaf 1970 begon men ook met aanleggen van kerstboomplantages op de voormalige hooiweiden. Dit betekende het einde van de rijke mix van planten en dieren in deze gebieden. Gelukkig zagen de natuurbeschermers dit en begonnen vanaf 1978 met het opkopen van percelen in het dal. Door weer te gaan hooien in de zomer keerden de oude flora en fauna langzaam terug.

Dal van de Jansbach

Het gebied is niet bijster goed toegankelijk. Dit heeft te maken met de ligging direct aan de grens. Er is een parkeerplaats met de naam Ruppennann aan de zuidkant van het gebied vlakbij het dorp Rocherath. Vanaf hier is het mogelijk om een wandeling door het dal te maken. Breng in ieder geval een bezoek aan de Wildenberg. Deze is het fraaist van eind mei tot eind juni. Ook een bezoek in april, ten tijde van de bloei van de Wilde narcissen (*Narcissus pseudonarcissus*) loont meer dan de moeite. Het meest bijzonder is de vegetatie op de Wildenberg, op de

samenvloeiing van de Jansbach en de Olf. Deze fraaie bergweide kent een groot aantal botanische hoogtepunten. Vanaf half mei tot half juni bloeit de witte Bergvenkel.

Groot geaderd witje

(Raymond van Breemen)

Wandeling

Voor een wandeling in het gebied parkeer je het beste bij de Enkelsberger Mühle, een houtzagerij tussen Rocherath en Mürringen. Dan volg je de beekloop stroomopwaarts richting de Duitse grens. Je passeert eerst enkele vakantiewoningen en ziet in de weilanden langs de beek duizenden Wilde narcissen, als je tenminste in het vroege voorjaar onderweg bent. Verderop passeer je een tweetal parkeerplaatsen. Daarna nog verder tot een derde parkeerplaats. Hier kun je de geasfalteerde weg naar links volgen tot bij een klein veengebiedje. Hierin ligt een grote steen, de zogenaamde "Weisser Stein". Hier voorbij sla je linksaf en volgt een grote weg richting parkeerplaats Ruppenvenn. Iets hiervoor kun je via een zijdal van de Holzwarche weer teruglopen naar de Enkelsberger Mühle.

Omgeving Manderfeld

Wij verbleven tijdens onze vierdaags verblijf in bio-boerderij Theissen in Manderfeld. In deze omgeving ontspringt de Our. Hier komen talloze beekjes bijeen die meanderend hun weg vinden door het kleinschalig landschap. Hooilandjes afgezet met prachtige meidoornstruiken vormen hier het decor voor onder andere Grauwe Klauwier en Grote Gele Kwikstaart. Vanaf Manderfeld kun je een mooie wandeling maken naar Weckerath. Je loopt langs het dal van de Our (hier nog een beekje) en bij Weckerath aangekomen heb je de keus uit twee wandelroutes, rechtsaf (de korte van 4,5 km) terug naar Manderfeld of linksaf richting Krewinkel (10 km).

Flora en Fauna

In het gebied is een bijzondere vogelwereld aanwezig. We vinden hier de Grote Gele Kwikstaart (*Motacilla cinerea*) en de Waterspreeuw (*Cinclus cinclus*), twee vogels die typisch zijn voor snelstromende beken.

Uit de roofvogelwereld vinden we hier zowel de Rode Wouw (*Milvus milvus*) als de Zwarte Wouw (*Milvus migrans*). In de omgeving zwerft ook regelmatig de Zwarte Ooievaar (*Ciconia nigra*) rond, op zoek naar voedsel. Ook een aantal soorten die normaliter in Noord-Europa of in de Alpen te vinden zijn, komen hier voor.

Daartoe behoort de Notenkraaker, die bij tijd en wijle ook in de omgeving broedt. In dichte bossen leeft de Ruigpootuil. Ook de Kruisbek is een algemene broedvogel in de naaldbossen.

De Beflijster bereikt hier een van haar westelijkste voorposten. De Grauwe Klauwier komt nog voor waar meidoornhagen de kleine weilandjes omheinen. In de zomermaanden vliegen hier enkele soorten parelmoervlinders waaronder de Zilveren maan, de Purperstreepparelmoervlinder en de Ringoogparelmoervlinder vinden we er de Blauwe vuurvlinder

Beverburcht

Als je geluk hebt vind je de sporen van Bevers: bomen die omgeknaagd zijn en waarvan alleen nog potloodstompjes overeind staan, zijn het bewijs hiervan. Wij hadden het geluk een klassieke beverburcht te vinden, compleet met afgedamde kanaaltjes. In de schemering hebben we een bever met een jong kunnen bewonderen.

Wandelkaarten

Om je weg in dit gebied te vinden heb je zeker goede kaarten nodig. Deze zijn in de omgeving niet overal verkrijgbaar. Alleen in de grotere plaatsen waar een VVV is zijn goede wandelkaarten te koop.

Ook in het informatiecentrum op de Hoge Venen bij Baraque St.Michel zijn kaarten verkrijgbaar.

Bij het Nationaal Geografisch Instituut van België zijn kaarten te bestellen. Voor deze omgeving heb je twee wandelkaarten, schaal 1:25.000, nodig: RONDOM HET MEER VAN BUTGENBACH en HET HOGER OURDAL.

Martin van Leest

Het Merkske

Een kort verslag van de lezing tijdens de ledenbijeenkomst van donderdag 9 juni en de excursie op zaterdag 11 juni.

Donderdagavond 9 juni 2011 verzamelden zich een 35 tal natuur-/vogelliefhebbers in café Heuvelzicht in Breda voor een ledenavond die in het teken van het Merkske stond.

Bart Weel, de "boswachter", is als beheerder uitermate goed bekend met het gebied. Hij kwam ons over het gebied vertellen.

Het Merkske is een grensbeekje in Baarle: de kleine Merk. Het verwijst naar de Mark. Het Merkske mondt dan ook uit in de Mark, die op zijn beurt eindigt in het Volkerak. Het Merkske is een prachtig natuurgebied, zo liet Bart ons weten. Hij vertelde ons over het meanderend beekje met zijn vochtige beemden, kleinschalig en afwisselend landschap. Talrijke vogelsoorten broeden in dit gebied, onder andere Patrijs, Grasmus, Wielewaal, Nachtegaal.

Voor de amfibieën (vinpootsalamander, alpenwatersalamander) is een groot aantal poelen aangelegd. Ook voor diverse vlindersoorten is het Merkske een paradijs. Kortom, het is de moeite waard om het gebied te bezoeken! We werden door Bart uitgenodigd om op zaterdag 11 juni, onder zijn leiding het gebied te gaan verkennen. Hij verwachtte ons om 5 uur op de parkeerplaats van Staatsbosbeheer om in het ochtendgloren van de vogels te kunnen genieten.

Verrassend maar waar... 5 uur is voor veel vogelaars tijd om zich nog eens lekker om te draaien in bed. Dus werd het 5.30 uur.

't Merkske

(Martin van Leest)

En jawel: een zevental Nederlandse en twee Belgische liefhebbers hadden de wekker gezet en waren op zaterdag 11 juni ter plekke. En Bart had niets teveel gezegd. Het is een prachtig natuurgebied: genieten dus!

Bart nam ons mee naar de hoger gelegen graslanden (o.a. Wortelkolonie) De graslanden worden een of twee keer per jaar gemaaid en het maaisel wordt afgevoerd. Door het afvoeren van het maaisel en het achterwege laten van bemesting treedt verschraling op. Deze graslanden zijn het leefgebied van een aantal soorten vlinders en natuurlijk een prachtig broedgebied voor onze weidevogels. De Wulp liet zich dan ook veelvuldig zien en horen.

Na het grasland kwamen we in het Nederlandse bos van een Belgische eigenaar.

De bossen in dit gebied bestaan hoofdzakelijk uit naaldhout, zoals grove den, corsicaanse den en lork. Door kappingen wordt het bos geleidelijk meer gevarieerd. Er komen meer inheemse loofbomen. Jaarlijks broeden in Wortelkolonie meer dan 75 soorten vogels, waaronder Havik, Buizerd, Boompieper, Bonte Vliegenvanger, Kuifmees, Blauwborst, Krakeend en Dodaars.

De "gevangenen" van het penitentiair schoolcentrum Hoogstraten helpen een handje met het onderhoud. Vroeger dienden de gebouwen van het schoolcentrum als opvangcentrum voor landlopers. De eerste officiële opvangplaats voor hen was het kasteel in Hoogstraten. In 1822 namen de Hollanders het over. Naar het voorbeeld van Drente werden in Wortel gronden aangekocht en daarop werden 128 boerderijtjes gebouwd om landlopers een nieuw thuis te bezorgen. Die pandjes zijn inmiddels allemaal gesloopt. In 1824 werd de strafinrichting gesticht. Wortel was en is een vrije kolonie (je hebt betrekkelijk veel vrijheid).

Via de natte graslanden, waar het echt nat is, zakten we af naar het Merkske. Inmiddels was het zachtjes gaan regenen en de paden waren daardoor licht glibberig. Voor een van de deelnemers te glibberig. Zonder ons te waarschuwen hing ze zomaar boven de beek!

Die beek is nooit gekanaliseerd en meandert nog steeds. Prachtig om zien. Zo hoort het in een natuurgebied. Merkwaardig dat ook hier de belangen van de boer de natuurontwikkeling vertragen en dat zelfs een ruilverkaveling rare oplossingen biedt: het zodanig planten van houtwallen dat het resultaat meer op een eikenbos lijkt! Want het staat nu eenmaal zo op de tekening

Zeker het vermelden waard is het zien van Wespandief, Veldleeuwerik, Geelgors en Witgatje.

Bijna op het einde van de wandeling werden we verrast met de roep van de Wielewaal.....echt waar!

Tot slot van deze mooie wandeling werden we door onze Belgische vrienden uitgenodigd voor een kop koffie in hun bezoekerscentrum "De Klapekster" De "Klapekster" maakt deel uit van de vroegere landloperboerderij van Wortelkolonie. We konden er terecht voor een fris pintje of, voor deze keer, koffie met gebak.

De combinatie van een lezing met een excursie is een mooie mogelijkheid om een gebied echt te leren kennen. We hopen op nog meer.

Voor deze keer dank aan Bart de boswachter en aan Ellie, die dit organiseerde.

Eric van Damme

Zuid-Europese taferelen op de Bleeke Heide

Waarneming van zeventien Vale Gieren boven de Bleeke Heide, Chaam op 22-05-2011

Omschrijving

De Vale Gier (*Gyps fulvus*) is een giersoort met een spanwijdte tussen de 2.30 en 2.65 meter. Het is een broedvogel van het Middellandse gebied waarvan 90 procent van de populatie voorkomt in Spanje. De vogels nestelen op rotsrichels of in nissen op steile berghellingen. In Noord-Europa en dus in Nederland is de Vale Gier een dwaalgast, die soms in groepen kan worden waargenomen. Vaak dwalen groepen af naar het noorden omdat er een tekort is aan karkassen, hun voedsel, in hun leefgebied. Deze waarneming kan verklaard worden door een sterke toename van het aantal Vale Gieren in hun oorspronkelijke gebied. In de Extremadura (Spanje) schijnt hun aantal de pan uit te rijzen. Dit kan een oorzaak zijn van het afdwalen van de groep van 17.

Waargenomen kenmerken

- lange vingers
- bolle arm
- enorme spanwijdte
- in zweefvlucht met omhoog gebogen vleugels
- duidelijk contrast tussen dek- en armveren.

Gevalen in West-Brabant

Volgens de database van waarneming.nl zijn er slecht enkele waarnemingen van deze vogel gedaan in West-Brabant: één goed gedocumenteerd geval van drie vogels ter plaatse op de Oude Buisse Heide bij Achtmaal in 2007 en waarnemingen van een aantal overvliegende exemplaren. Daaronder was een waarneming van maar liefst vijftig stuks. Voor de Bleeke Heide betreft het een nieuwe soort.

De waarneming

Dat het voorjaar dé tijd is voor zeldzaamheden weten we allemaal. Het was de laatste weken goed vogelen in Nederland. Verschillende zeldzaamheden doken op waaronder de Ross' meeuw bij het Haringvliet. Ook in West-Brabant was het zeker niet slecht met de Steltkluten (*Himantopus himantopus*) in Kelsdonk, meerdere overvliegende wouwen en een Draaihals (*Jynx torquilla*) ter plaatse in de Neelstraat (Prinsenbeek).

Toen Luuk en ik op zondag 22 april hoorden over een groep Vale Gieren die nabij Goes gezien waren, overwoogen we waar ze heen zouden kunnen vliegen. We keken even op waarneming.nl en het bleek een rechte lijn van Goes naar de Bleeke Heide in Chaam te zijn. Voor de wandeling op zondag kozen we ervoor om dus naar de Bleeke Heide te gaan. Aangekomen op de Bleeke Heide stond er een harde wind die uit het noordwesten kwam. Het was een betrekkelijk warme wind en daarom op dit soort dagen uitermate geschikt voor roofvogels. Bij aankomst zag ik al vrijwel meteen twee Buizerds (*Buteo buteo*) en een biddende Torenvalk (*Falco tinnunculus*). Even de plas scannen leverde wat steltlopers op die de dagen ervoor hier ook al verbleven: een aantal Groenpootruiters (*Tringa nebularia*) en een Temminck's Strandloper (*Calidris teminckii*) op één van de slikrandjes. We besloten door te lopen naar het subgebied De Maaien. Toen we daar eenmaal waren aangekomen scanden we de plas, hier

zaten 'slechts' een aantal Bosruiters (*Tringa glareola*). Interessanter was natuurlijk het scannen van de lucht! Mijn ouders die een stukje verder waren gelopen kwamen even bij ons staan. Luuk checkte de website van Dutch birding en daar stond dat een aantal Vale Gieren gezien was onder het Markiezaat bij Bergen op Zoom. Mijn vader begon te rekenen en wees naar de windmolens nabij Hazeldonk: "als ze langskomen zou ik ze daar verwachten". Waarop Luuk zei: "met deze wind verwacht ik dat ze er over een kwartier zijn.". De komende tien minuten scanden we de lucht wat onder andere een aantal Buizerds opleverde. Toen ik met mijn telescoop de horizon aan het afschannen was zag ik opeens een groep grote rovers boven de kerk van Oosteneinde: "Ik heb ze!!" riep ik hard. En ja hoor, een aantal kilometer verderop cirkelde een bel met zeventien Vale Gieren. Luuk keek ook en bevestigde mijn waarneming meteen: we hebben de vogels meerdere malen in Spanje gezien. Nu was het nog zaak om de vogels vast te leggen met een foto. Meteen die richting op gerend en wat bleek, de vogels kwamen recht over ons heen gevlogen. En daar zit je dan op de Bleeke Heide in Chaam te kijken naar een groep van maar liefst zeventien Vale Gieren die boven je hoofd vliegen. Dit is toch echt iets dat iedere vogelaar zijn hart sneller doet kloppen! Onvoorstelbaar! Meerdere bewijsfoto's werden gemaakt en we keken de groep gieren na terwijl ze in rap tempo in zuidoostelijke richting verdwenen.

Toevallig? Voor het zien van zeldzaamheden is zoals eerder gezegd het voorjaar uitermate geschikt. Vorige jaar waren op 15 mei een Kleine Burgemeester (*Larus glaucoides*) en op 22 mei een Amerikaanse Goudplevier (*Pluvialis dominicus*) in onze regio. Dat nu precies een jaar later een groep Vale Gieren opduikt lijkt haast geen toeval te zijn. Harde conclusies zijn hier natuurlijk niet aan te verbinden, maar het moge duidelijk zijn dat de laatste weken van mei de afgelopen twee jaar hun vruchten hebben afgeworpen. Ik ben nu al benieuwd wat de volgende "harde" soort wordt die hier in de regio opduikt!

Tim van Oerle

Vale Gieren Bleeke heide

(Luuk van Oerle)

Fenologie

Het fenologie-onderzoek bestudeert het verband tussen organische natuurverschijnselen en de meteorologische of klimatologische omstandigheden. Bijvoorbeeld: waarom kwam de eerste Tjiftjaf dit jaar een week eerder in ons land aan dan vorig jaar? Maar ook: waarom bloeit de Paardenkastanje dit jaar tien dagen later dan vorig jaar. Een onderzoek waaraan iedereen kan *meedoen*. Dus evenals andere jaren werd ook dit jaar weer een oproep gedaan om de eerste waarnemingen van doortrekkers of zomergasten door te geven.

Sommige soorten zoals de Grauwe Kiekendief en de Draaihals worden weinig gemeld. Oorzaken hiervan zijn de achteruitgang van de soort in onze omgeving en de onbekendheid ermee. Bij de Draaihals speelt ook waarschijnlijk het onopvallend verenkleed en gedrag en het bij veel vogelaars onbekende geluid van deze vogel een rol. Van twaalf soorten vogels werd dit jaar, in vergelijking met voorgaande jaren, de aankomstdatum van de eerste melding vervroegd met één of enkele dagen. De opvallendste waarneming is die van de Koekoek op 12 maart in het Broek bij Chaam. Over de afgelopen jaren was de gemiddelde aankomstdatum van de Koekoek 16 april, ruim 35 dagen later dan dit jaar. Ook werd hier heel vroeg op 18 februari een Oeverloper waargenomen. Mogelijk is het een vogel die in ons land de winter heeft doorgebracht. Al is dit niet waarschijnlijk gezien de lage temperaturen afgelopen winter. Evenals vorig jaar werden er weer relatief veel Rode Wouwen gezien.

Op 1 mei werd de tiende waarneming doorgegeven. De Gierzwaluw werd ook dit jaar weer ruim voor Koninginnedag in onze omgeving waargenomen. Omdat er veel waarnemingen van steltlopers werden doorgegeven heb ik die eens verwerkt in een grafiekje.

Duidelijk is het verloop van de voorjaarsstrek van de Kempphaan, Groenpootruiter en Bosruiter te zien. De Kempphaan trekt door vanaf de eerste week van maart (1 = week 9) tot half mei (12 = week 20). Het hoogtepunt van de doortrek ligt duidelijk half april (7 = week 15). Het hoogtepunt van de doortrek van de Groenpootruiter ligt rond 8 = week 16 en van de Bosruiter rond 10 = week 18, de eerste week van mei. Ook is te zien dat de doortrek van de Kempphaan over een langere periode, twaalf weken, loopt dan die van de Bosruiter, zeven weken. Met dank aan de waarnemers die de moeite namen hun gegevens door te geven. Als u ze vergeten bent door te geven, geen probleem, het kan nog altijd. Aanvullingen blijven welkom.

Toelichting op tabel:

Euringcode zie The EBCC Atlas of European Breeding Birds.

-1.- Vroegste waarnemingsdatum Avifauna van Brabant (Erven 1967).

-2.- Vroegste waarnemingsdatum uit archief of Hupke van de West Brabantse Vogelwerkgroep.

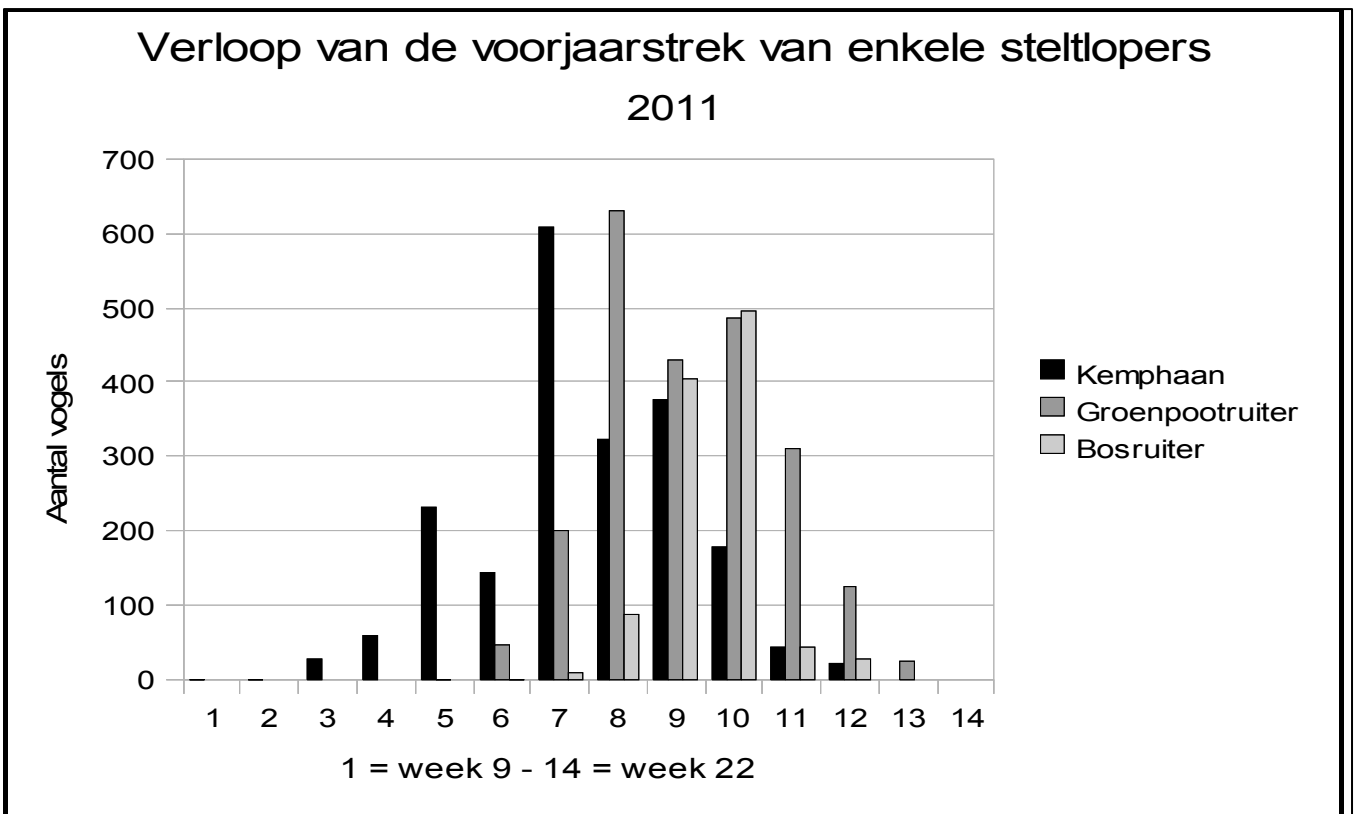
Cursief opgenomen data = vroegste waarneming.

(1) Van de Grutto kunnen de heel vroege data, of winterwaarnemingen, betrekking hebben op de ondersoort *islandica*. Deze waarnemingen tot en met januari heb ik daarom niet in dit overzicht opgenomen.

(*) Van deze soort zijn vele winterwaarnemingen bekend, ze horen niet meer in een fenologie-overzicht.

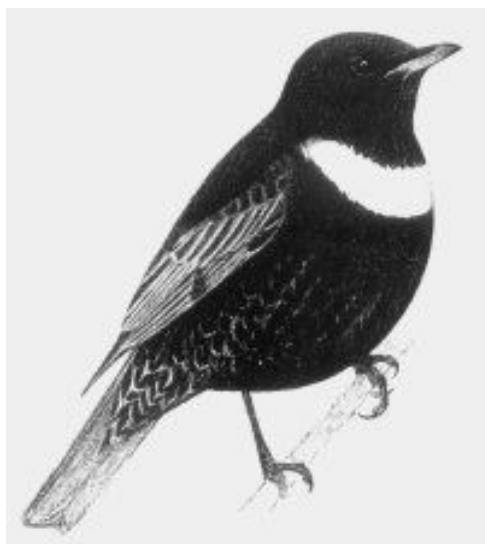
(**) Van deze soort zijn winterwaarnemingen bekend uit zachte winters.

Hans van der Sanden

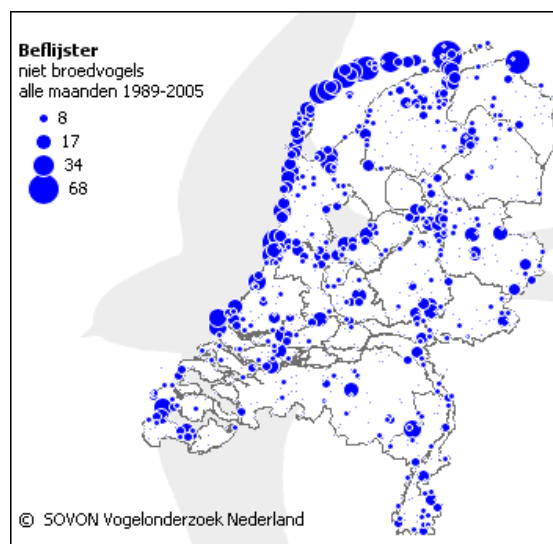
Onderzoek+inventarisaties+verslagen

Soort	Vroegste waarn	Vroegste waarn		Soort	Vroegste waarn	Vroegste waarn	
	Avifauna	Archief	2011		Avifauna	Archief	2011
Lepelaar	16-02-60	16-01-10	28-01-11	Boompieper	23-03-59	10-03-07	12-03-11
Zomertaling	06-03-61	01-03-10	11-03-11	Nachtegaal	11-04-52	05-04-11	05-04-11
Wespendief	08-04-61	09-04-11	09-04-11	Blauwborst	08-03-59	02-03-10	14-03-11
Rode Wouw	19-01-64	15-01-11	15-01-11	Zwarte roodstaart *	06-03-57	15-01-05	05-03-11
Bruine kiekendief *	21-02-62	15-02-11	15-02-11	Gekraagde roodstaart	29-03-57	05-03-07	19-03-11
Visarend	17-03-63	01-04-10	10-04-11	Paap	11-03-62	26-03-90	12-04-11
Boomvalk	24-03-44	12-03-90	15-04-11	Roodborsttapuit *	18-01-59	02-01-04	03-03-11
Kwartel	26-03-64	11-04-11	11-04-11	Tapuit	05-04-66	18-03-84	27-03-11
Steltkluut	16-04-49	10-04-11	10-04-11	Beflijster	29-03-96	20-03-09	29-03-11
Kemphaan	28-04-62	23-02-09	05-03-11	Sprinkhaanzanger	09-04-64	01-04-10	03-04-11
Grutto	13-02-55	05-02-04	09-02-11	Snor	04-04-61	29-03-10	02-04-11
Regenwulp	13-02-66	03-03-11	03-03-11	Rietzanger	05-04-57	25-03-84	02-04-11
Groenpootruiter	07-04-66	16-03-10	03-04-11	Bosrietzanger	25-04-45	18-04-80	13-04-11
Bosruiter	22-04-53	06-04-11	06-04-11	Kleine karekiet	09-04-55	03-04-09	09-04-11
Oeverloper	09-04-60	18-02-11	18-02-11	Spotvogel	06-04-43	10-04-90	20-04-11
Zwartkopmeeuw	23-04-62	13-02-10	13-02-11	Braamsluiper	07-04-63	04-04-90	19-04-11
Visdief	08-04-60	25-03-10	02-04-11	Grasmus	07-04-60	04-04-82	08-04-11
Zwarte stern	07-04-60	13-04-82	19-04-11	Tuinfluit	16-04-52	07-04-11	07-04-11
Koekoek	09-04-66	12-03-11	12-03-11	Zwartkop *	04-04-50	03-02-11	03-02-11
Gierzwaluw	15-04-57	29-03-90	19-04-11	Fluiter	20-04-63	17-04-09	22-04-11
Draaihals	02-04-64	02-04-03	16-04-11	Tjiftjaf **	17-02-61	06-02-98	09-02-11
Boomleeuwerik	13-02-61	11-01-96	19-02-11	Fitis	19-03-59	08-03-87	19-03-11
Oeverzwaluw	02-04-66	12-03-11	12-03-11	Grauwe vliegenvanger	11-04-48	14-04-07	08-05-11
Boerenzwaluw	02-03-60	18-02-07	19-03-11	Bonte vliegenvanger	06-04-63	06-04-11	06-04-11
Huiszwaluw	06-04-51	26-03-11	26-03-11	Wielewaal	15-04-61	12-04-81	16-04-11

Beflijster

(nationaleparken.nl)

Geoorde Fuut: 2011 een goed jaar

Algemeen

De Geoorde Fuut is in Nederland een schaarse broedvogel. Het totaal aantal broedvogels ligt tussen de 400 en 500 paren. Jaarlijks kan het aantal sterk fluctueren maar de laatste jaren neemt het toe.

Voorkomen in West-Brabant

In de jaren vijftig zaten er op het landgoed Groote Meer te Ossendrecht 30 paar in een kokmeeuwenkolonie. (1) In de jaren 1985-1988 hebben daar veel Geoorde Futen gebroed: in 1988 75 paar met meer dan 200 jongen. (2)

Het is verleidelijk het maximum aantal getelde vogels door twee te delen om daarmee het aantal broedparen vast te stellen, maar de data waarop de maximale aantallen zijn geteld verschillen in tijd en van Geoorde Futen is bekend dat zij zich tijdens het broedseizoen verplaatsen.

Geoorde Fuut

(Raymond van Breemen)

2011	plaats	max	datum
Breda	Emerput	30	4 mei
Chaam	Bleeke Heide	26	27 maart
Chaam	Ossengoor	22	29 juni
Chaam	Nonnenven	8	27 april
Bergen op Z.	Markiezaat	9	10 maart
Woensdrecht	vliegveld	3	11 mei
Baarle-Nassau	Castelresche Heide	2	3 juli
Chaam	Galderse Heide	2	27 mei
Chaam	Strijbeekse Heide	2	27 maart

Emerput

Dit is de plaats waar de meeste Geoorde Futen in West-Brabant broeden. Er zijn verschillende paren met jongen gezien maar het was niet mogelijk vast te stellen hoeveel.

De diepe Emerput wijkt af van het bekende biotoop, namelijk ondiepe vennen. In warme zomers treedt daar blauwalg op, ook in 2011; de vogels lijken daar geen last van te ondervinden. Het verdwijnen van broedende Kokmeeuwen blijkt vooralsnog geen nadelige gevolgen te hebben.

Bleeke Heide

In het vroege voorjaar verbleven hier veel vogels, maar door het zakken van het waterpeil vertrokken er ook weer veel. Uiteindelijk is er maar één paar met jongen waargenomen.

Ossengoor

Dit was voorheen een laag liggend vochtig weiland omgeven door bos. In 2009 stond het nog droog en liepen er schapen. Door vernatting stond het ven in 2011 vol water. In het broedseizoen zijn er diverse paren met jongen waargenomen.

Nonnenven

Dit ven bestaat nu twee jaar, daarvoor was hier een laag gelegen weiland. Zeer waarschijnlijk hebben de Geoorde Futen hier succesvol gebroed, maar het aantal paartjes met jongen is niet vastgesteld.

Markiezaat

Hier broeden ook Geoorde Futen maar er zijn weinig waarnemingen vastgelegd.

Woensdrecht vliegveld

Hier ligt een ven waar ze gebroed kunnen hebben.

Castelresche Heide

In een nieuw ven zat een paar met jongen.

Galderse en Strijbeekse Heide

Hier waren vroeg in het seizoen paartjes aanwezig. Deze zijn vertrokken nadat het waterpeil gezakt was.

Literatuur:

- (1) Avifauna van Noord-Brabant
- (2) Atlas van de West-Brabantse broedvogels.

Harry van Vugt

Geoorde Fuut

(Raymond van Breemen)

De Vrije Kavelen (Zonzeel)

Algemeen

Eigendom van Staatsbosbeheer.

Een weidevogelreservaat van ongeveer 100 ha. in de Grootte Zonzeelse polder. De thans verlande petgaten zijn ontstaan door turfwinning.

Ligging en bereikbaarheid

Atlasblokken 44-32-45/54/55 en 44-33-41/51.

De Vrije Kavelen (ook wel door SBB reservaat Zonzeel genaamd) is het best te bereiken via Hooge Zwaluwe.

Komende vanaf de rotonde vanuit Terheijden rechtdoor rijden naar Hooge Zwaluwe.

In de eerste bocht naar rechts gaan we meteen linksaf de polder in. Blijf op deze weg (de Zoutendijk) tot je aan de spoorovergang komt. Hier staat een informatiebord.

Beschrijving

Sinds een aantal jaren heeft Staatsbosbeheer hier bijna 100 hectare grasland in beheer met het doel de vogelstand van dit gebied weer op zijn oude niveau te herstellen. Staatsbosbeheer doet dat niet alleen, maar samen met het Waterschap en vooral ook samen met boeren die de graslanden in dit gebied in gebruik hebben. Dit voorbeeld bewijst dat zo'n herstel niet altijd een langdurig proces hoeft te zijn.

Uit voorbereidend onderzoek is gebleken dat de botanische ontwikkelingsmogelijkheden van het graslandgebied in Zonzeel beperkt zijn en daarom heeft Staatsbosbeheer hier gekozen voor een zogenaamde weidevogeldoelstelling. Dit betekent dat de graslanden regelmatig licht bemest worden met ruige stalmest. In combinatie met een extensief hooi- en weilandbeheer geeft dat een goed ontwikkelde bodemfauna, die weer als voedsel moet dienen voor broedende Grutto's en Tureluurs en trekkende Goudplevieren en Wulpen. In overleg met het Waterschap is het waterpeil opgezet en zijn de sloten in het gebied aanzienlijk verbreed, waardoor deze een brede oeverstrook hebben gekregen. Ook zijn met de pachters afspraken gemaakt over de tijdstippen waarop het vee de wei ingaat en er gemaaid wordt. Pachters en natuurbeschermers hebben ook afspraken gemaakt over weidevogelbescherming in dit gebied. Samen zoeken zij de nesten van de weidevogels op en plaatsen nestbeschermers, zodat de legsels gespaard worden bij eventuele werkzaamheden en niet vertrapt kunnen worden door het vee. De Agrarische Natuur Vereniging Drimmelen heeft de coördinatie hiervan.

Kijk voor informatie ook eens op www.anvdrimmelen.nl

In de winter van 2009/2010 heeft het Waterschap Brabantse Delta nog enkele sloten opgeschoond en de oevers minder steil gemaakt. Zo kunnen weidevogels beter fourageren.

Mogelijkheden

Het gebied is vrij toegankelijk over de paden.

SBB heeft een wandeling uitgestippeld van waaruit je een prima zicht hebt op het gebied en de aanwezige vogels.

De wandeling begint bij de spoorovergang en is 3,5 km lang. Het gebied is in alle jaargetijden interessant voor vogels.

Wat is er te zien

Lente/Zomer

Buizerd, Havik, Sperwer, Torenvalk, Boomvalk, Bruine Kiekendief, Grote Canadese gans, Grauwe Gans, Wilde eend, Slobeend, Zomertaling, Blauwe reiger, Meerkoet, Waterhoen, Grutto, Tureluur, Waterral, Patrijs, IJsvogel, Grote bonte specht, Groene specht, Zwarte specht, Zwartkop, Tuinfluiter, Grasmus, Fitis, Tjiftjaf, Roodborsttapuit, Blauwborst, Snor, Kleine Karekiet, Rietzanger, Paapje, Roodborsttapuit, Witte kwikstaart, Graspieper, Vink, Kneu, Putter, Koolmees, Pimpelmees, Winterkoning, Heggenmus, Roodborst

Herfst/Winter

Buizerd, Havik, Sperwer, Torenvalk, Blauwe Kiekendief, Grote Canadese gans, Kolgans, Grauwe Gans, Brandgans, Wilde eend, Wintertaling, Krakeend, Smient, Goudplevier, Wulp, Blauwe reiger, Meerkoet, Waterhoen, Patrijs, IJsvogel, Grote bonte specht, Groene specht, Zwarte specht, Koperwiek, Kramsvogel, Graspieper, Rietgors, Baardman, Vink, Kneu, Putter, Sijts, Koolmees, Pimpelmees, Winterkoning, Heggenmus, Roodborst.

Jan Benoist

www.westbrabantsevwg.nl

Voor meer informatie en foto's. Geef uw bevindingen en of waarnemingen na een bezoek aan een van de gebieden door aan de redactie.

Andres Scherff

We zitten midden in het broedseizoen, en zijn druk bezig met de roofvogels binnen ons onderzoeksgebied. Het biedt een mooie gelegenheid om in het veld Andres te interviewen. Andres is zeer actief binnen de werkgroep. Kortom, een mooi gesprek met een gepassioneerd natuurliefhebber.

Hoe belangrijk is het vogelen voor jou?

Ik beleef enorm veel plezier aan het vogelen. Na een stressvolle werkdag kom je tot rust en zie je de mooiste en meest onverwachte vogels en dieren in de polder. Zo blijft het elke keer weer mooi om een rondcirkelende Buizerd te zien. Het leuke ervan is dat je overal vogels ziet. Als ik in de tuin zit vliegen er altijd wel een paar Putters over, en als je 's zomers door de stad loopt zie je vaak Gierzwaluwen en met wat geluk een Slechtvalk.

Wat betekent de Vogelwerkgroep voor jou?

Het leuke van de Vogelwerkgroep is dat je je passie deelt met mensen die ook veel van de natuur kunnen genieten.

Waarom ben je lid geworden?

In 2008 ben ik gevraagd om lid te worden van de Roofvogelwerkgroep. Om die reden ben ik ook lid geworden van de West Brabantse Vogelwerkgroep.

Wat is je mooiste vogelervaring?

Het is erg moeilijk om één waarneming de mooiste te noemen. Een paar jaar geleden zag ik mannetje Blauwe Kiekendief jagen boven een weiland. Minutenlang vloog hij in de kenmerkende vlucht boven de wei, totdat hij werd aangevallen door een Slechtvalk. De Slechtvalk viel de Kiekendief meerdere keren aan en elke keer ontweek de Kiekendief behendig de stootduiken van de Slechtvalk. Zo waren de verschillende manieren van vliegen erg goed te zien. Na een paar aanvallen gaf de Slechtvalk het op.

Wat is je vreemdste ervaring op vogelgebied?

Dat een Torenvalk een uitval deed naar een Groene Specht.

Wat is je lievelingsvogel?

Dat is de Slechtvalk. De Blauwe Kiekendief en de Boomvalk vind ik ook erg mooi, maar die zijn niet het hele jaar te zien: de Blauwe Kiekendief zie je in de winter en de Boomvalk in de zomer. Wij hebben het geluk dat de Slechtvalk wel het

hele jaar te bewonderen is. Als hij gaat jagen wint hij relatief langzaam hoogte om vervolgens met een draai snel te stoten, erg mooi om te zien. Als hij rust op bijvoorbeeld een hoogspanningsmast heb je niet het idee dat dit het snelste dier ter wereld is. Ook leuk is dat je in het broedseizoen een Slechtvalk kunt volgen via een webcam op de website beleefdelente.nl.

Wat doe je zoal op vogelgebied?

In de winter tel ik elke maand de roofvogels in de Zwartenbergse polder, Weimeren, Strijpen, Hooiberg en de Oostpolder. Tijdens deze telling zie ik vrijwel altijd Buizerd, Torenvalk, Slechtvalk, Havik en Sperwer. Ook heb je een goede kans om een Blauwe Kiekendief te zien. Van februari tot in april houden we ons bezig met nestonderzoek van roofvogels.

Wat is het mooiste vogelland?

We zijn een keer naar Schotland en een keer naar Spanje (Andalusië) geweest, beide landen waren mooi. Mijn favoriete vogelland is toch Nederland. Af en toe gaan we een dagje naar Zeeland, de Oostvaardersplassen of de Biesbosch.

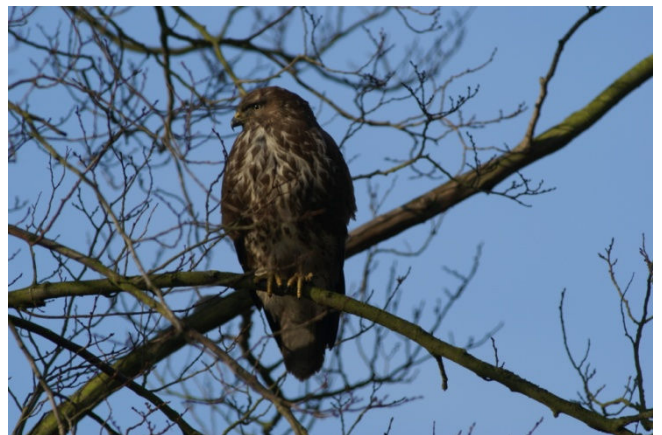
Wat is je favoriete gebied in Nederland?

Mijn favoriete gebied is Kelsdonk en de naastgelegen polder. In dit prachtige gebied ten noorden van Etten-Leur heb ik ongeveer 140 verschillende vogelsoorten gezien. Het gebied bestaat uit graslanden, akkers, kleine bosjes en er is een plas waar van alles te zien is. Ook zie je er vaak reeën, verschillende vlinders en libellen.

Zijn we nog wat vergeten?

Zoals ik al zei ben ik actief in de werkgroep roofvogels, en houd ik mij druk bezig met broedbiologisch onderzoek. Wat voor mij centraal staat is het welzijn van de (roof)vogels. Het onderzoek moet dus op deskundige wijze worden uitgevoerd zodat je niets verstoort. Ik heb daarom bewust de vogelcursussen gevolgd en mij daarna gespecialiseerd in het biologisch onderzoek naar roofvogels.

Raymond van Breemen

Buizerd

(Hans van der Sanden)

Polen

De werkgroep Polen

Vogelreis Polen 7-22 mei 2011

De soortenrijkdom en de grote aantallen vogels, maar ook de contacten die wij onderhouden met de PTOp (The Polskie Towarzystwo Ochrony Ptaków) maken een Polenreis altijd weer boeiend, ook al kom je er -zoals sommige reizigers in ons tien personen tellende gezelschap- al voor de tiende keer.

Wij startten de reis in Pyzdry, een dorpje ten zuidoosten van Poznan. Het gebied bestaat uit kleine akkers, bospercelen en bloemrijke weilanden, doorsneden door de rivieren de Prosna en de Warta. Het is een prachtig ongerept gebied, waar je de Ortolaan nog kunt zien en horen, waar je struikelt over de Veldleeuweriken en waar bevers veelvuldig sporen nalaten op de bomen langs de rivier.

Na een verblijf van drie dagen reden wij naar Białowieza in het oosten van Polen, waar de PTOp actief is. Tussen de PTOp en de West Brabantse Vogelwerkgroep bestaan al jarenlang vriendschappelijke banden, die van Nederlandse zijde voornamelijk worden onderhouden door Jan Benoist. Tijdens tweejaarlijkse reizen naar Polen zijn er ontmoetingen met medewerkers van de PTOp, die ons rondleiden en bijpraten over de lopende projecten in Białowieza en de Biebrza.

En zo werden wij op een zonnige morgen opgehaald door Romek en Gabriela, directeur respectievelijk medewerkster van de PTOp die met ons een wandeling gingen maken door een nieuw project aan de Narewka.

Omdat steeds meer kleine boeren stoppen met hun bedrijfjes wordt het gras langs de Narewka niet meer begraaft en gemaaid, dus groeien de uiterwaarden langs de rivier in hoog tempo dicht. Op die manier verdwijnt ook het biotoop voor de vele vogels van riet- en graslanden en vooral de Ooievaars en Schreeuwarenden verhongeren. De bewoners van Białowieza zien het met lede ogen aan, maar weigeren over het algemeen hun grond te verkopen aan de PTOp onder het motto: het is het land van onze (voor)vaders.

De PTOp probeert strategisch gelegen stukken grond langs deze rivier te verwerven door te ruilen tegen elders gelegen gronden die de organisatie in bezit heeft. Na aankoop wil men het gebied terugbrengen in de oude staat. Daartoe moeten bomen worden omgezaagd en moet er worden gemaaid. Het is de bedoeling dat vervolgens de weilanden in samenwerking met de andere grondbezitters worden onderhouden door er rode koeien te laten grazen en het land te (laten) maaien. De PTOp heeft langs de spoorlijn een klein boerderijtje gekocht met de bedoeling hier een boer met zijn gezin te laten wonen die gaat samenwerken met de PTOp.

Aan de hand van kadastrale kaarten met ingekleurde percelen werd een en ander verduidelijkt.

Na de lunch, die prettig werd verstoord door een zingende Wielewaal die nu eens géén verstopperij speelde, volgde een bezoek aan de pas aangelegde vistrap in de Narewka. Het is een idyllische plek aan het water, zeer geliefd bij de inwoners van Białowieza, vooral bij de jongeren.

In mei 1999 heeft de PTOp met een gift van 8.000 gulden van de West Brabantse Vogelwerkgroep (door een aantal leden bijeengesprokkeld op rommelmarkten e.d.) een kleine tien hectare grond aangekocht bij Ancuty. Dit is het terrein van baltsende Poelsnippen; die lieten zich echter vanwege de harde, koude wind slecht zien; een mooie waarneming was de vlak voor ons langsvliegende Kwartelkoning. Ook dit

gebied moet regelmatig worden gemaaid willen de Poelsnippen het naar hun zin hebben.

Na een verblijf van vier dagen in Białowieza verkasten wij naar Waniewo waar wij één nacht verbleven. We werden verwelkomd door een roepende Roodmus die op twee meter van het tuinpad op de grond zat.

Een wandeling naar de uitkijktoren aan het water leverde een prachtig uitzicht op met veel over het water scherpende Witwang- Witvleugel- en Zwarte sterns.

De volgende morgen reden wij naar Dobarz, waar wij werden opgewacht door Tomasz Kułakowski, voorzitter van de PTOp. Die zou ons op zijn vrije dag vergezellen. Wij wandelden bij Mscichy, een gebied dat vanwege de geschiktheid voor vestiging van de sporadisch voorkomende Waterrietzanger is aangewezen als Natura 2000-gebied. Het was er prachtig, maar het was er ook nat. In tegenstelling tot de koeien die onbekommerd door het water waadden, capituleerden wij uiteindelijk voor de diepe plassen en keerden op onze schreden terug zonder de uitkijktoren te hebben bereikt. Een mooie biotoop voor Citroenkwikstaarten, die zich zittend op draden goed lieten bekijken.

Aan het eind van de dag overhandigde Jan Benoist namens onze groep een bijdrage voor het werk van de PTOp.

De Biebrza

(Jan Benoist)

Tijdens onze zestien dagen durende reis hebben we een enorme diversiteit aan vogels gezien en hebben we prachtige wandelingen gemaakt door ongerepte gebieden, zoals die honderd jaar geleden in Nederland voor- kwamen. Toch zien we ook in Polen de schaalvergroting van de landbouwbedrijven zijn tol eisen.

In het Noordoosten werkt de PTOp met werknemers en vrijwilligers hard aan het bewaren en in stand houden van bijzondere gebieden, gesteund door diverse instanties. De kracht van de PTOp is wellicht dat als er subsidie voor een project komt zij daar al over hebben nagedacht en de plannen al klaar hebben liggen.

Meer informatie: polen@westbrabantsewvg.nl

Trudy Voogt

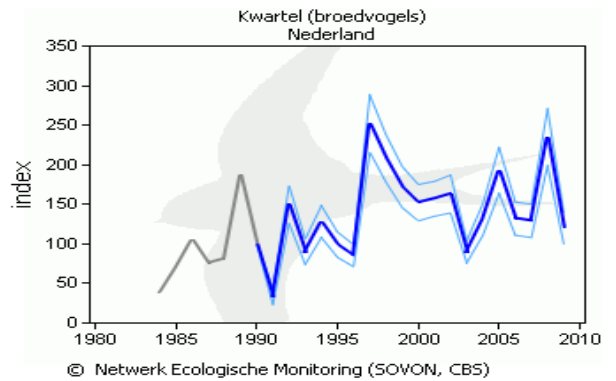
Was de Kwartel in 2011 een bijzondere waarneming ?

Wie heeft in de afgelopen zomer de Kwartels, *Coturnix coturnix*, niet gehoord? Vooral bij zwoel, zacht zomerweer en dan met name in de avond- en de ochtendschemering werd de roep op verschillende plaatsen gehoord. De roep van de Kwartel is een duidelijk herhaald drielettergrepig "kwik-me-dit, kwik-me-dat". Kwartels kunnen alleen worden geïnventariseerd aan de hand van de roep, zichtwaarnemingen zijn zeldzaam. Het is dus belangrijk de roep te herkennen als je wilt gaan inventariseren.

Als echte vogels van landbouwgebieden op de zandgrond leven ze, onzichtbaar voor vogelaars, in graanakkers en hooilanden. Hoewel maisakkers een ongeschikt biotoop zijn voor Kwartels, zijn ze er toch wel eens te horen mits de mais nog niet te hoog is. De totale populatie nu is nog maar een schim van die uit de eerste helft van de vorige eeuw.

Kwartels zijn warmteminnende vogels die aan een continentaal klimaat de voorkeur geven boven een nat en vochtig zeeklimaat. Het zijn nachttrekkers die ook boven zee laag vliegen. Onze broedvogels overwinteren in de savannen van Afrika. Het broedgebied loopt van West-Europa tot aan het Baikalmeer, Rusland, in het oosten. De noordgrens overschrijdt alleen in Schotland de juli-isotherm van 16° C.

Als echte opportunisten zijn ze weinig honkvast. Wanneer de weersomstandigheden in Oost- en Zuid-Europa ongunstig voor de Kwartel zijn kunnen er invasies in het noorden en westen plaats vinden. Waarschijnlijk heeft dit voorjaar in onze omgeving het stabiele droge zonnige weer tijdens de trek van de Kwartel een rol gespeeld in het voorkomen van een groot aantal Kwartels in onze omgeving. In Zuid-Europa was het weer voor Kwartels veel ongunstiger met lage temperaturen en veel regen. Het voorkomen wordt dus sterk beïnvloed door het invasieachtige karakter van deze trekvogel van de lange afstand. Noord-Afrikaanse broedvogels kunnen zelfs nog vanuit hun broedgebieden in mei-juni naar Europa trekken om nogmaals een broedpoging te ondernemen. Zelfs vroeg geboren jongen kunnen later in het seizoen al een broedpoging ondernemen. Er wordt beweerd dat jonge Kwartels al na twee dagen kunnen vliegen. Door gunstige vestigingsfactoren kunnen er zelfs kleine invasies optreden waardoor grote regionale verschillen kunnen ontstaan.

Deze gegevens zijn afkomstig van het Broedvogel Monitoring Project (BMP). Weergegeven is de jaarlijkse populatie-index en het betrouwbaarheids-interval, gebaseerd op tellingen in steekproefgebieden in het hele land. De gegevens uit 1984-1989 kunnen minder betrouwbaar zijn.

Aantal broedvogels in Nederland: 2.000 tot 6.500 paartjes. Vanaf 1990 significante toename van <5% per jaar (+) laatste 10 jaren.

Het jaar 2010 met 42 waarnemingen was een goed kwarteljaar. Maar het jaar 2011 is met 176 waarnemingen wel een heel goed kwarteljaar geweest. Zoals gebruikelijk kwamen waarnemingen uit de omgeving van Chaam en Baarle-Nassau. Maar er zijn ook Kwartels dichter bij Breda waargenomen zoals in de Lage Vuchtpolder, Haagse Beemden en Weimeren. In totaal zijn er via waarneming.nl voor West-Brabant 176 waarnemingen (tot 1 augustus.) doorgegeven, waarvan 53 door twaalf van onze leden. De vraag rijst waarom er zo weinig kwartelwaarnemingen door leden zijn doorgegeven. Kennen ze de soort niet of is er een andere verklaring voor?

Hans van der Sanden

Plaatsen waar je de Kwartel in de zomermaanden kan waarnemen

't Merkske, Castelre

het Broek, Chaam

Waarnemingen + Agenda

35	Geoorde Fuut	19-07-2011	Breda	Emerput	Rutger van Ouwerkerk
1	Woudaap	14-06-2011	Steenbergen	Dinteloord	Machiel van Wouwe
5	Kleine Zilverreiger	28-06-2011	Werkendam	Brabantse Biesbosch - Boven Spieringpolder	Harry van Vugt
1	Purperreiger	04-05-2011	Werkendam	Brabantse Biesbosch - Polder Maltha - Oost	Cees Janssen
3	Zwarte Ooievaar	31-07-2011	Breda	Prinsenbeek	Tim van Oerle
3	Ooievaar	27-06-2011	Breda	Hoge Vucht	Raymond van Breemen
17	Lepelaar	10-07-2011	Breda	Rooskensdonk	Harry Janssen
3	Smient	09-05-2011	Alphen-Chaam	Chaam - Bleeke Heide	Harry van Vugt
2	Pijlstaart	13-05-2011	Zundert	Schijf - Eldersche Gronden	Kees van der Krift
6	Zomertaling	21-05-2011	Werkendam	Brabantse Biesbosch - Polder Hardenhoek	Joost Simons
4	Tafeleend	06-06-2011	Breda	Emerput	Piet van Iersel
1	Wespendief	13-07-2011	Breda	Liesbosch	Rutger van Ouwerkerk
1	Rode Wouw	22-05-2011	Alphen-Chaam	De Generaal	Jan Vermeulen
17	Vale Gier	22-05-2011	Alphen-Chaam	Chaam - Bleeke Heide	Luuk van Oerle
1	Grauwe Kiekendief	02-05-2011	Zundert	Schijf - Eldersche Gronden	Jan Benoist
1	Visarend	16-07-2011	Steenbergen	Dintelse Gorzen - Midden	Joost Simons
5	Kraanvogel	02-05-2011	Breda	Prinsenbeek - Weimeren	Weidevogel. Weimeren
3	Steltkluut	28-06-2011	Werkendam	Brabantse Biesbosch - Polder Hardenhoek	Harry van Vugt
2	Strandplevier	14-05-2011	Steenbergen	Dintelse Gorzen - Oost	Joost Simons
1	Kleine Strandloper	01-05-2011	Alphen-Chaam	Chaam - Bleeke Heide	Harry van Vugt
1	Temmincks Str.L.	20-05-2011	Alphen-Chaam	Chaam - Bleeke Heide	Tim van Oerle
1	Amerikaanse Oeverloper	30-07-2011	Reimerswaal	Rilland - Hogerwaardpolder - west -	Joost Simons
3	Dwergmeeuw	21-05-2011	Werkendam	Brabantse Biesbosch - Polder Hardenhoek	Joost Simons
2	Dwergstern	14-05-2011	Steenbergen	Dintelse Gorzen - Oost	Joost Simons
7	Zwarte Stern	04-05-2011	Werkendam	Brabantse Biesbosch - Polder Hardenhoek	Cees Janssen
1	Zomertortel	25-05-2011	Breda	Lage Vuchtpolder	Raymond van Breemen
2	Nachtzwaluw	01-07-2011	Alphen-Chaam	Strijbeek - Strijbeeksche Heide	Eric Corssmit
1	Kleine B. Specht	04-07-2011	Alphen-Chaam	Chaam - Bleeke Heide	Tim van Oerle
1	Rouwkwikstaart	20-06-2011	Breda	Boeimeer - West	Rutger van Ouwerkerk
12	Tapuit	05-05-2011	Breda	Prinsenbeek - Weimeren	Jan Benoist
1	Grote Karekiet	07-05-2011	Drimmelen	Brabantse Biesbosch - Gat van de Kerksloot	René van Gils
1	Wielewaal	17-05-2011	Breda	Markdal	Rutger van Ouwerkerk

Zie voor alle waarnemingen www.waarneming.nl

herfst 2011				
datum	activiteit	contactpersoon	Telefoon	bijzonderheden
15 sept	Ledenbijeenkomst	Ellie Pruiksmā	0765658570	Lezing Ruud van Dongen. Grauwe Klauwier
18 sept	Excursie Strabrechtse hei	Willem Veenhuizen	0610690477	Aanmelden bij Willem
1 okt	Eurobirdwatch	Piet van Iersel	076 5816382	
13 okt	LEDENVERGADERING			20.00 U zaal Heuvelzicht
27 okt	Ledenbijeenkomst !! Lancering nieuwe website			Zie dit Hupke en onze site
19 nov	Ganzentocht omg. Breda	Piet van Iersel	076 5816382	
24 nov	Ledenbijeenkomst	Ellie Pruiksmā	0765658570	Lezing Slechtvalken Peter van Geneijgen
26 nov	Sovondag	Zie site Sovon		Universiteit Nijmegen
27 Nov	Excursie Emerput	Hans van der Sanden	0765878432	9.00u Vertrek vogelkijkhut

De werkgroep Polen

